

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

Michal Šopík

Rakouská bezpečnostní politika po roce 1989

Od neutrality k solidaritě

Diplomová práce

Praha 2013

Autor práce: **Michal Šopík**

Vedoucí práce: **PhDr. Ota Konrád**

Rok obhajoby: 2013

Bibliografický záznam

Šopík, Michal. *Rakouská bezpečnostní politika po roce 1989, Od neutrality k solidaritě*. Praha, 2013. 70 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Ota Konrád

Abstrakt

Práce analyzuje rakouskou bezpečnostní politiku po roce 1989. Během studené války byla charakterizována striktní vojenskou neutralitou, po jejím konci se objevily nové možnosti spolupráce v oblasti bezpečnostní politiky a mezinárodního krizového managementu. Vedle toho se však změnily i hrozby, na které je třeba reagovat. Patří mezi ně terorismus, lokální konflikty, organizovaný zločin, nedostatek zdrojů, pandemie atd. Tyto změny se promítly do rakouských bezpečnostních doktrín, které představují způsoby, jak novým hrozbám čelit. Rakouský podíl na mezinárodním krizovém managementu dostal ve sledovaném období nový rozměr díky členství v Evropské unii (EU) a programu Partnerství pro mír, který funguje pod záštitou Severoatlantické aliance (NATO). Stávající spolupráce s Organizací spojených národů (OSN) a Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) zůstala zachována a jsou patrné snahy o její prohloubení. Vnitropolitická debata ohledně členství v EU a NATO ukázala limity ve spolupráci na mezinárodním krizovém managementu a poukázala na fakt, že neutralita se stala nedílnou součástí rakouské národní identity. Dalším limitem je rozloha, lidský a vojenský potenciál Rakouska a v poslední době také nedostatek financí vynakládaných na obranu.

Abstract

The thesis analyses Austrian security policy after 1989. After the end of Cold war new possibilities appeared which changed the concept of neutrality and opened door to new opportunities regarding cooperation, for example in a field of security and crisis management. Apart of this, security threats changed and forced Austria to modify its doctrine of neutrality. Membership in the European Union or in an Eastern Partnership gave new perspectives to the Austrian involvement. Contemporary collaboration with Organization for Security and Cooperation in Europe remained if not increased. Home political debate about being a member of EU and NATO showed its limits in a sense that neutrality is still something very essential to Austrian national identity. The next reason for Austria being neutral is simply that does not possess infinite amount of finance or human resources which would let domestic political elite change perception about their state neutrality.

Klíčová slova

Bezpečnostní politika, neutralita, krizový management, bezpečnostní strategie, OSN, EU, NATO, OSCE

Keywords

Security policy, neutrality, crisis management, security strategy, UN, EU, NATO, OSCE

Rozsah práce: 112 007 znaků s mezerami

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 17. května 2013

Michal Šopík

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu práce PhDr. Otovi Konrádovi za vedení práce a cenné rady při jejím zpracování a také Doz. Ervinowi A. Schmiedlovi z Landesverteidigungsakademie ve Vídni za poskytnuté materiály i odborné konzultace.

Obsah

Úvod.....	2
1. Pojmové vymezení bezpečnostní politiky	7
2. Dokumenty definující rakouskou bezpečnostní politiku	12
2.1. Bezpečnostní a obranná doktrína 2001	13
2.2. Rakouská bezpečnostní strategie 2011	15
3. Rakousko a světový krizový management: OSN a OBSE	16
3.1. Organizace spojených národů (OSN).....	16
3.1.1. Rakousko a OSN	18
3.1.2. Situace po roce 1990.....	21
3.1.3. Vojenský rozměr rakouského členství v OSN	22
3.1.3.1. Mise na Blízkém východě.....	24
3.1.3.2. Mise v Africe	27
3.1.3.3. Mise v Asii	28
3.1.3.4. Mise v Latinské Americe	29
3.2. Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE).....	29
3.2.1. Rakousko a KBSE/OBSE	31
4. Situace po roce 1989: Rakousko v EU a spolupráce s NATO	32
4.1. Rakousko a Evropská unie	33
4.1.1. Cesta ke Společné zahraniční a bezpečnostní politice EU	33
4.1.2. Společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie.....	35
4.1.3. Rakousko a SZBP	36
4.1.4. Smlouva o ústavě pro Evropu, Lisabonská smlouva	38
4.1.5. Helsinský summit EU.....	40
4.1.6. Dohody Berlin Plus	41
4.1.7. Battlegroups.....	42
4.1.8. Mise EU s rakouskou vojenskou účastí.....	43
4.2. Vztah Rakouska k Severoatlantické alianci (NATO)	44
4.2.1. Partnerství pro mír (PřP)	45
4.2.2. Rakouská vnitropolitická diskuse o NATO	46
4.2.3. Postoje veřejnosti ke vstupu do NATO	48
4.2.4. <i>Optionenbericht</i>	49
4.2.5. Mise IFOR a SFOR.....	51
4.2.6. Rakousko a NATO v Kosovské krizi.....	51
4.2.7. Kosovo Force – KFOR.....	52
4.2.8. International Security Assistance Force – ISAF	53
Závěr	54
Summary	59
Použitá literatura	60
Seznam příloh	66
Přílohy	67

Úvod

Zahraničně-bezpečnostní vymezení Rakouské republiky je vzhledem k historickému vývoji v porovnání s podobně velkými státy v střední Evropě ojedinělé. Rakouská neutralita je doposud platným bezpečnostním rámcem, který do značné míry ovlivňuje celkovou bezpečnostní politiku státu. V průběhu studené války zaujímalo Rakousko pozici neutrálního státu mezi oběma zneprátelenými bloky. Svou politikou se snažilo snižovat napětí a aktivně se podílet na řešení krizových situací prakticky po celém světě. Konec studené války s sebou přinesl nové možnosti a výzvy na poli evropské a světové bezpečnosti a Rakousko na ně muselo adekvátně reagovat. V konečném důsledku to vedlo k přeformulování neutrálního statutu a k členství v nových mezinárodních organizacích s bezpečnostním rozměrem (Evropská unie, Partnerství pro mír, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě).

Pro pochopení rakouské bezpečnostní pozice v průběhu studené války a hlavně v současnosti je nutno vrátit se do období 2. světové války. O poválečném znovuoobnovení Rakouska se hovořilo již v roce 1943 v rámci tzv. *Moskevského memoranda*. Rakousko zde bylo označeno za první oběť nacistické expanze, zároveň ale dokument poukazoval na spoluodpovědnost Rakušanů za vedení války po boku nacistického Německa. Ještě před koncem válečných operací bylo 27. dubna 1945 vydáno „*Prohlášení o nezávislosti Rakouska*“ (Unabhängigkeitserklärung Österreich) a o dva dny později 29. dubna vznikla provizorní vláda pod vedením Karla Rennera, ve které byly zastoupeny Sozialistische Partei Österreichs (SPÖ), Österreichische Volkspartei (ÖVP) a Kommunistische Partei Österreichs (KPÖ). Rakousko bylo Spojenci osvobozeno během dubna a května 1945 a celá země (stejně jako hlavní město Vídeň) byla následně rozdělena na čtyři okupační zóny. Období mezi lety 1945 a 1955 se neslo v duchu budování nové poválečné společnosti, čerpání Marshallova plánu a postupné hospodářské integrace do západoevropských struktur. Realitou však byla stálá přítomnost okupačních armád. Teprve rok 1955 znamenal definitivní znovunabytí samostatnosti v podobě přijetí *Státního zákona* (Staatsvertrag) a *Zákona o neutralitě* (Neutralitätsgesetz) a stažení všech okupačních jednotek. Právě závazek striktní vojenské neutrality byl podmínkou, proč zejména Sovětský svaz souhlasil se stažením svých jednotek a ponecháním Rakouska mimo sféru svého přímého vlivu. Zákon o neutralitě v sobě nesl přihlášení se k trvalé

neutralitě, závazek o budoucím nepřistoupení k jakémukoli vojenskému paktu, možnost vojenské obrany a zákaz budování základen cizích států na rakouském území.

Na základě Moskevského memoranda z roku 1943 měl rakouský neutrální statut vycházet ze švýcarského modelu, ovšem ne nutně z jeho zahraniční politiky. Rakouští političtí představitelé začali o neutralitě hovořit zhruba od roku 1946, nicméně stále se nejednalo o oficiální prohlášení, zvláště vzhledem k rostoucímu napětí mezi Východem a Západem. V zahraniční politice byla prosazována orientace, která bývá označována „*weder West- noch Ostorientierung*“, tzn. nepřihlášení se k žádnému z bloků, ale zachování západní orientace společenského a vnitropolitického vývoje. Od roku 1947 se otázka neutrality dostala i do programu SPÖ a ÖVP.

Pozdější ministr zahraničí a kancléř Bruno Kreisky měl jako jeden z mála praktickou zkušenost se švédskou neutralitou, kterou měl možnost poznat během svého exilového pobytu během 2. světové války. Podle jeho slov se rakouská neutralita měla vyvíjet v podobných intencích jako ta švédská nebo švýcarská, nicméně nevylučoval, že by se mohlo časem jednat o další, specificky rakouský model.¹ Právně je rakouská neutralita definována Haagskou konvencí z roku 1907, konkrétně V. článkem „*Práva a povinnosti neutrálních sil a osob v případě války se zemí*“, dále *Státní smlouvou a Zákonem o neutralitě*, který zároveň potvrzuje výstupy *Moskevského memoranda*.

Rakouští političtí představitelé vnímali neutralitu hlavně z vojenského hlediska. Téměř ihned po nabytí plné státní suverenity vstoupilo Rakousko do Organizace spojených národů (OSN) a začalo v rámci této instituce provozovat aktivní zahraniční politiku. Zatěžkávací zkouška rakouského zahraničně-politického postavení a směřování přišla hned v roce 1956 během maďarské revoluce. Rakousko dodrželo svou neutralitu, ale zároveň otevřelo své hranice statisícům maďarských uprchlíků. Podobně se zachovalo v srpnu 1968 vůči československým emigrantům.

Protože si Rakousko bylo vědomo svých omezení plynoucích z postavení mezi oběma zneprátelenými bloky, snažilo se využít veškerého svého potenciálu a hrát roli prostředníka a aktivního činitele při řešení krizí. Tato aktivní zahraniční politika dosáhla vrcholu za vlády Bruna Kreiskyho mezi lety 1970 – 1983 a patří

¹ Günter Hauser, *Österreich dauernd neutral* (Wien: Braumüller, 2002), 41.

byla hlavně v průběhu vyjednávání v rámci Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE). Rakousko se zde společně s ostatními neutrálními státy ujalo role zprostředkovatele, čímž si značně zvýšilo diplomatickou prestiž.

Většina Rakušanů se na základě výzkumů veřejného mínění domnívá, že opravdu nezávislé Rakousko vzniklo až roku 1955, což je logicky spojeno s přijetím Státní smlouvy a Zákona o neutralitě.² Oba zmíněné dokumenty byly od 60. let pravidelně oslavovány a prezentovány v médiích jako nedílná součást rakouského politického života. Není proto náhodou, že se státním svátkem stal 26. říjen, den podepsání Zákona o neutralitě. Avšak nejen neutralita, ale i ekonomické úspěchy poválečné obnovy a sociální pokrok v 60. a 70. letech vedly k výraznému nárůstu rakouského národního sebevědomí.

Cíle práce

Cílem práce je komplexní analýza rakouské bezpečnostní politiky po roce 1989, přičemž důraz bude kladen na vztah k aktérům mezinárodní bezpečnosti. Jedná se o ty organizace, kterých je Rakousko členem nebo s nimiž úzce spolupracuje (EU, NATO, OSN, OBSE). Při zkoumání vnějších aktérů bude věnována pozornost i rakouské vnitropolitické diskusi, stejně jako důležitým vládním dokumentům, které vymezují rakouskou bezpečnostní politiku. Dalším zkoumaným cílem bude participace Rakouska na mezinárodním krizovém managementu, tzn. spolupráce na vojenských, policejních a pozorovatelských misích. Půjde vždy o operace pod záštitou jednoho z výše zmíněných aktérů. Neutralita se bude prolínat celou prací, jelikož je stále platným prvkem v rakouské bezpečnostní politice, nicméně netvoří její hlavní náplň. Posledním cílem bude snaha poukázat na limity v rakouské bezpečnostní politice.

² Oliver Rathkolb, *Die Paradoxe Republik: Österreich 1945 bis 2005* (Wien, 2005), 28.

Základní výzkumné otázky

1. „Podílí se Rakousko jako formálně neutrální stát významněji na udržování a případném prosazování mezinárodní bezpečnosti?“ *Prostřednictvím jakých institucí?*
2. „Jaký je konkrétní rakouský přínos evropskému, případně světovému krizovému managementu, jaký rozsah má tento přínos?“
3. „K jakým změnám došlo v pojetí rakouské bezpečnostní politiky po r. 1989?“
4. „Jaké jsou limity zahraniční a bezpečnostní politiky Rakouska?“

Postupy, metodologie

Zvolenou metodou, pomocí které mají být zodpovězeny výše položené otázky je *kritická diskursivní analýza*, kterou lze použít v rámci tradičního kvalitativního výzkumu nebo jako součást širšího kritického projektu. Oba přístupy jsou realizovatelné a diskursivní analýzu lze využít i v rámci výzkumu, který usiluje pouze o univerzální poznání a neklade si normativní cíle. Metoda rozlišuje mezi diskursivními (významotvornými, jazykovými) a nediskursivními (společenské identity, kulturní hodnoty atd.) prvky a aspekty společenského života. Takovéto rozdělení umožňuje na analytické úrovni zkoumat vztah a působení mezi diskursem a ostatními prvky společenských aktivit. V rámci kritického stanoviska existuje přesvědčení, že neexistuje neutrální a objektivní věda, a že vědec vždy nevyhnutelně přispívá k naplnění ideologického cíle. Kritik za jediné řešení považuje deklaraci politických a normativních cílů, kterým jeho výzkum slouží a k jejichž realizaci přispívá. Hlavním cílem projektu kritického výzkumu je porozumět způsobu fungování společnosti.³

Po stručném historickém úvodním exkurzu, který se týká neutrality, bude následovat teoretická část, kde budou vymezeny pojmy související s bezpečnostní tematikou. Při analýze bezpečnostní politiky státu je nutné zabývat se i dokumenty, které ji definují, což bude obsahem další kapitoly. Následně bude práce rozdělena do dvou hlavních celků. V prvním bude analyzováno rakouské postavení v OSN a KBSE/OBSE, tzn. v institucích, jichž bylo Rakousko členem již před rokem 1989.

³ Petr Drulák a kol., *Jak zkoumat politiku* (Praha: Portál, 2008), 101-102.

Kromě vzájemného vztahu bude zkoumán i konkrétní rakouský přínos v rámci těchto organizací, důraz však bude kladen na dobu po konci studené války, jak ostatně vyplývá z názvu práce. Druhý celek se bude věnovat hlavním proměnám rakouské bezpečnostní politiky po roce 1989, tzn. po vstupu do Evropské unie a do programu Partnerství pro mír pod záštitou Severoatlantické aliance. Stejně jako v prvním celku bude analyzován vzájemný vztah Rakouska s oběma aktéry, dále vnitropolitické debaty (např. o vstupu do NATO) a opět konkrétní rakouský přínos světovému krizovému managementu pod záštitou těchto institucí.

Zdroje

K tématu Rakouské bezpečnostní politiky existuje jen velmi málo literatury, v českém prostředí je pak zastoupena minimálně. Dostupná literatura zahrnuje většinou dílčí zpracování jednotlivých oblastí zkoumaných v mé práci, nejvíce jsou však zastoupeny práce zabývající se rakouskou neutralitou jakožto zvláštním fenoménem, nikoli celkově bezpečnostní politikou Rakouska. Znamé práce navíc již často nejsou dostatečně aktuální. Ke shromáždění dostatečného množství literatury jsem v rámci programu *Aktion Österreich* navštívil Vídeň. V tamních univerzitních i odborných knihovnách jsem našel z mého pohledu dostatek dílčích materiálů pro zpracování vybraného tématu. Přínosná byla rovněž spolupráce s docentem Erwinem A. Schmidlem z Landesverteidigungsakademie Wien, který mi poskytl cenné materiály a rady.

Jako první bych se zmínil o stati profesora Hanspetera Neuholda „*Österreichische Sicherheitspolitik zwischen Alleingang und Integration*“, kde je představeno teoretické vymezení jednotlivých bezpečnostních strategií a jejich aplikace na instituce zajišťující evropskou nebo mezinárodní bezpečnost. Zároveň je zde stručně představen vztah Rakouska k těmto institucím.

Další je kniha „*Going international*“ docenta Erwina Schmidla. Jedná se o práci zaměřenou na komplexní historii zahraničních misí rakouského Bundesheeru v zahraničí. Tato práce je i v rakouském prostředí jedinečná a podává ucelený přehled o rakouském přínosu v rámci mezinárodního krizového managementu.

Knih „*Unterwegs zum Frieden*“ Klause Emmericha přehledně popisuje rakouské členství v OSN od jeho počátků, vzájemné vztahy a jejich širší politické

pozadí, jako například působení Kurta Waldheima jako generálního tajemníka OSN nebo rakouské nestálé členství v Radě bezpečnosti.

V souvislosti se členstvím v EU a spoluprací s NATO nelze nezmínit stať Heinricha Schneidera „*Österreich als Mitglied der Europäischen Union: Sicherheitspolitik zwischen Neutralität und Allianzbeitritt*“, která byla publikována v knize *Österreich in der Europäischen Union*. Práce zevrubně popisuje vnitropolitickou diskusi ohledně vstupu Rakouska do EU a rovněž debatu o případném vstupu do NATO.

1. Pojmové vymezení bezpečnostní politiky

Stát jako hlavní aktér

Stát jakožto hlavní aktér v mezinárodních vztazích je teritoriálně založená entita uznaná ostatními státy a jeho nejdůležitějším zájmem je bezpečnost. Hlavním cílem teorie mezinárodních vztahů je vysvětlit bezpečnostní vztahy mezi státy.

Zaměření se na stát dává smysl z toho důvodu, že se v minulosti vyvinul z mezinárodní politiky, resp. z jejích neustálých konfliktů, je unikátní koncentrací moci, zahrnuje vysoký stupeň identifikace a loajality obyvatel a je dosud největší, nejefektivnější a nejmocnější lidskou komunitou. Stát také slouží jako vojenské, ekonomické, politické a psychologické centrum.

Bezpečnost státu má dvě základní roviny, vnější a vnitřní. Vnější rovina zahrnuje obranu před hrozbami zvenku, od států či jiných mezinárodních aktérů. U vnitřní roviny se jedná hlavně o hrozby týkající se změny charakteru státu, o demografické změny atd. Státy jsou orientovány defenzivně a jsou-li nebo cítí-li se ohroženy, reagují. Mezi komponenty bezpečnosti státu řadíme bezpečí, samostatnost, rozvoj a řád.⁴

⁴ Alan Collins, *Contemporary Security Studies, Introduction: states as central actors* (New York:: Oxford University Press, 2007), 14.

Bezpečnostní politika (Sicherheitspolitik)

Pod tímto pojmem se obecně rozumí utváření, zachovávání a zlepšování opatření sloužících k zajištění bezpečnosti státu. To znamená hlavně obranu a vyvarování se nebezpečí, které státu hrozí z vnějšku.

Rozšířené chápání bezpečnosti (erweiterten Sicherheitsbegriff)

Od konce studené války jsou pod tímto označením zahrnuta i jiná bezpečnostní rizika, mezi která patří mezinárodní terorismus, rozpad státu, nedostatek zdrojů, křehká infrastruktura, kulturní a ekonomické nerovnosti, devastace životního prostředí, epidemie a pandemie a nelegální migrace. Tyto jevy ohrožují společnost v samotném jejím základu.⁵

Bezpečnostní strategie

Při aplikování bezpečnostní politiky se nabízí více bezpečnostních strategií, které jsou kombinovatelné nebo stojí navzájem v protikladu. Stát si může ochranu svého území zajišťovat zcela sám, nebo ve spolupráci s jinými státy či organizacemi států. Po rozpadu bipolárního světa vyvstala potřeba zásadně přeformulovat dosavadní bezpečnostní strategie a přístupy a vznikly tak nové možnosti jak zajistit bezpečnost státu a podílet se na mezinárodním krizovém managementu. Při analýze následujících strategií vycházím z práce profesora Hanspetera Neuholda „*Österreichische Sicherheitspolitik zwischen Alleingang und Integration*“, vedoucího Institutu pro mezinárodní právo a mezinárodní vztahy na univerzitě ve Vídni.⁶

Kolektivní obrana

Hlavním problémem bezpečnostní politiky menšího státu je zajištění efektivní obrany proti jinému státu nebo skupině států. Tento problém může být vyřešen uzavřením smlouvy o kolektivní bezpečnosti mezi jinými podobně smýšlejícími státy.

⁵ „Sicherheitspolitik“, Österreichs Bundesheer, <http://www.bmlv.gv.at/menu/sipol.shtml> (staženo 23. 4. 2013)

⁶ Hanspeter Neuhold „*Österreichische Sicherheitspolitik zwischen Alleingang und Integration*“, (Wien: Institutes für Völkerrecht und Internationale Beziehung der Universität Wien, 1998) 23.

Výhodou systému kolektivní bezpečnosti je navýšení vojenského potenciálu pro menší a slabší členy, zvláště je-li členem takového uskupení některá velmoc. S tím souvisí růst prestiže a také mocenského a rozhodovacího potenciálu.

Nevýhodou může být nejistota ohledně dodržení spojeneckých závazků a nutnost zapojit se do případného konfliktu na straně napadaného spojence, ačkoli samotnému státu bezprostřední nebezpečí nehrozí.

Jednostranné bezpečnostní garance

Základem bezpečnosti pro menší a méně mocné státy jsou bezpečnostní garance. V tomto případě se nejedná o slib pomoci nebo ochrany, ale o ujištění se o tom, že zájmy obou států nejsou v rozporu a že nebude jednáno proti zájmům poskytovatele garancí.

Nevýhodou takovýchto garancí je nebezpečí, že garant nedostojí svým závazkům nebo že příjemce garancí začne sílit, což začne garanta znepokojovat. Vztah mezi takovýmito dvěma státy může vést v krajním případě až ke zřízení protektorátu nebo okupaci slabšího státu ze strany garanta.

Kolektivní bezpečnost

Systém kolektivní bezpečnosti zavazuje přijmout opatření vůči narušiteli míru, který je jedním ze členů tohoto systému (na rozdíl od vojenského paktu, kde narušitel stojí vně). Kolektivní bezpečnost se nevymezuje proti konkrétní hrozbě, ale počítá s budoucím útočníkem vzešlým dokonce i z vlastních řad. Prvotním cílem kolektivní bezpečnosti i kolektivní obrany je odstrašení. Potenciální agresor musí při plánované agresi počítat s nasazením prostředků na pomoc oběti. Zároveň musí být systém kolektivní bezpečnosti schopen provést vojenskou akci a agresora donutit ustoupit. To v praxi znamená, že členem organizace kolektivní bezpečnosti by měla být většina velmocí, stejně tak jako lokální systémy kolektivní bezpečnosti.

Na základě mezinárodního práva musí být jasně vymezen zákaz použití síly a rovněž vypracován systém sankcí. Struktura může být decentralizovaná nebo centralizovaná. Politické vztahy v organizaci musí být budovány na bázi upřímné solidarity.

Kooperativní bezpečnost

Jedná se o souhrn ustanovení, která nemíří proti žádné straně v konfliktu, nelze ji ustanovit bez souhlasu všech stran a naopak vyžaduje souhlas všech účastníků. Opatření mohou být aplikována v různých fázích konfliktu. Spektrum jednotlivých kroků zahrnuje prevenci vzniku konfliktu, systém včasného varování, krizový management již probíhajícího střetu v podobě mírových operací, stejně tak jako pomoc při obnově země, kontrolu šíření zbraní a odzbrojení a budování vzájemné důvěry ve vojenské oblasti. Důraz je kladen na jednání a zapojení ostatních států a mezinárodních organizací do řešení problému.

Neutralita

Na rozdíl od výše zmíněných strategií, neutralita není vázána na jiný stát nebo organizaci a umožňuje státu zůstat mimo ozbrojený konflikt jiných států. Takto myšlená neutralita bývá uplatňována hlavně v době války a lze se na ni odvolávat na základě právních ustanovení (Rakousko, Švýcarsko) nebo s ohledem na zahraničněpolitické zásady (Finsko, Irsko, Švédsko). Právní rámec neutrality vymezují články V. a XIII. Haagské konvence z roku 1907 a následná novější ustanovení.

Výhodou neutrality je ušetření obětí na vlastním obyvatelstvu a na hospodářství. Nutno však podotknout, že fakticky neutrální nemůže být žádná z velmocí. Stát, který má globální zájmy a tomu odpovídající vojenské a ekonomické prostředky se prakticky nemůže vyvarovat zásadního konfliktu, který by závažně narušil dosavadní uspořádání.

Nevýhoda neutrality spočívá v tom, že se velmoc může rozhodnout pro své zájmy ignorovat neutrální statut daného menšího státu a obsadit ho. V takovéto chvíli je napadený stát odkázán na solidaritu a pomoc druhých, přičemž tato pomoc je veskrze dobrovolná a nevynutitelná. Tzv. „trvalá neutralita“ patří k velmi atraktivním, ale rovněž k velmi riskantním bezpečnostním strategiím.

Trvale neutrální stát očekává, že potencionálního agresora od útoku odradí případné lidské a materiální ztráty, úpadek mezinárodní prestiže a náklady na případnou kontrolu dalšího území. V realitě studené války počítali představitelé neutrálního státu s tím, že v případě konfrontace obou bloků by případné napadení

neutrálního státu vedlo k oslabení vlastní pozice v důsledku odčerpání vojenských a lidských kapacit jinak potřebných pro eliminaci hlavního protivníka. Neutrální stát v případném konfliktu přispívá ke zkrácení fronty a váže na sebe minimum prostředků potřebných jinde.

Úspěšnost statutu neutrálního státu neplyne až tak z vlastních rozhodnutí, ale z politické reality a z přijetí statutu ze strany velmocí a sousedních států. Neutrální stát se musí vyvarovat užších kontaktů s jinými státy, nesmí vstupovat do žádných vojenských paktů či povolit vstup cizích jednotek na své území. Jeho pozice souvisí také s vlastním vojenským potenciálem, který je sám o sobě významným garantem neutrality.

V mezinárodním konfliktu stojí neutrálové mimo zneprátelené strany a často je jejich pozice označována za alibistickou a nemorální, protože nebojují za „správnou věc“. Této kritice lze úspěšně předcházet aplikováním aktivní neutrální politiky, která nabízí zprostředkování jednání a podílení se na mírových operacích. Svým vyjednáváním mohou neutrálové přispět ke zklidnění situace a k mírovému řešení konfliktu.

Neutralita je až na jednu výjimku kompatibilní s ostatními zmíněnými strategiemi. Co se kooperativní bezpečnosti týče, může neutrální stát nabídnout svůj politický kapitál vhodný hlavně při potenciální komunikaci mezi zneprátelenými stranami.

Kolektivní bezpečnost se s neutralitou s ohledem na základní ustanovení obou systémů neshoduje, ovšem je zde možné najít manévrovací prostor. Důležitým faktorem je pojmenování problému, protože neutralita neumožňuje státu podílet se na válečném konfliktu. Je-li však akce proti agresorovi označována jako policejní operace či operace na udržení míru, může neutrální stát na podobné akci participovat bez nutné změny vlastního statutu.

Jednostranné bezpečnostní garance odporují neutralitě jen v tom případě, že by vedly k vojenské přítomnosti na území neutrálního státu.

Zmíněnou výjimkou je členství ve vojenském paktu, které je v jasném protikladu k trvalé neutralitě. Hlavním problémem je nutnost vojensky podpořit napadeného spojence či umožnit spojencům využívat své území, vzdušný prostor, případně pobřežní vody.

2. Dokumenty definující rakouskou bezpečnostní politiku

Pro analýzu bezpečnostní politiky daného státu je nezbytné seznámit se s hlavními dokumenty týkající se této problematiky. Důležitá jsou nebezpečí, vůči kterým se obranná doktrína vymezuje, náčrty budoucího směřování a v neposlední řadě spolupráce s aktéry, kteří utvářejí mezinárodní bezpečnostní rámec.

Jak již bylo naznačeno v úvodu, s geopolitickými změnami počátkem 90. let minulého století bylo nutno revidovat do té doby platnou obrannou doktrínu. Pro získání lepšího přehledu nastíním krátký vývoj rakouské bezpečnostní politiky a její stěžejní dokumenty od přijetí Státní smlouvy a Zákona o neutralitě v roce 1955.

Rakouská neutralita byla vystavena vážné zatěžkávací zkoušce již krátce po jejím ustanovení, konkrétně během maďarského povstání v roce 1956, kdy Rakousko otevřelo hranice statisícům maďarských uprchlíků. V červenci 1961 byl ustanoven koncept tzv. „*Umfassende Verteidigung*“ (celková či všezahrnující obrana). Tento pojem „všezahrnující“ je chápán jak ve smyslu vojenském, tak i civilním a hospodářském. Koncept byl rozšířen v roce 1965, kdy byly schváleny jednotlivé krizové scénáře:⁷

- Krisenfall (stav mezinárodního napětí)
- Neutralitätsfall (pro válku v blízkém sousedství)
- Verteidigungsfall (pro přímý útok na Rakousko)

Od 70. let 20. století za éry kancléře Kreiského se zahraniční politika země nesla v aktivním duchu. Rakousko se stylizovalo do role prostředníka mezi zneprátenými bloky, provozovalo aktivní politiku v OSN a všeobecně podporovalo zahraničněpolitický multilateralismus. Zanedbána však byla situace jak v ozbrojených silách, tak co se aktuální bezpečnostní doktríny týče. Zmíněný koncept *Umfassende Verteidigung* byl v roce 1975 začleněn do spolkové ústavy (Art. 99 B-VG). V roce 1983 na něj navázal tzv. „*Landesverteidigungsplan*“, projednávaný od 70. let a uvedený do praxe v roce 1985. Zmíněný dokument jasně určoval primát zahraniční politiky, která byla chápána jakožto nejdůležitější součást bezpečnostní politiky státu.⁸

⁷Özlem Yangin.: *Europäisierung der österreichischen Sicherheitspolitik*, (München: GRIN Verlag, 2010) 45.

⁸Ibid., 47.

Ve druhé polovině 80. let, za vlády koalice SPÖ a FPÖ, dostala rakouská zahraniční a bezpečnostní politika konkrétnější obrysy. Týkalo se to hlavně aktivní role, která poněkud ustoupila do pozadí. Byla navázána užší spolupráce s Evropskými společenstvími a nastartován proces vzájemného sblížení, což po pádu železné opony vedlo k přímým přístupovým jednáním, která vyústila vstupem Rakouska do EU v roce 1995. Dalším významným krokem bylo zahájení spolupráce s NATO v rámci programu Partnerství pro mír v únoru 1995.

Hlavní politické strany, lidovci a socialisté, se v roce 1998 neshodli na společném zahraničněbezpečnostním konceptu (Optionenbericht), proto následovala doktrína přijatá v roce 2001 vládou ÖVP a FPÖ. Na základě požadavku vlády byl následně dán podnět k vytvoření komise, která měla do konce roku 2003 v souladu s bezpečnostní doktrínou z roku 2001 připravit podklady pro reformu Bundesheeru (Bundesheerreform 2010).⁹

2.1. Bezpečnostní a obranná doktrína 2001 (Sicherheits- und Verteidigungsdoktrin 2001)

Dokument se zabývá změnou bezpečnostní situace po konci studené války. Zmizelo ohrožení z agresivního chování některého sousedního nebo blízkého státu a Rakousko je nyní obklopeno státy přátelsky nakloněnými a usilujícími o vstup do EU či NATO, čili organizacemi, které zabezpečují euroatlantický prostor. V této doktríně byly zformulovány dva hlavní koncepty rakouské bezpečnostní politiky:

- „*Umfassende Sicherheit*“ (všezahrnující bezpečnost) - tento prvek se v bezpečnostní politice Rakouska již objevil, došlo však k jeho rozšíření. Vedle vojenské, policejní a informační přibýly nové oblasti, které lze začlenit do bezpečnostního rámce. Jde především o hospodářskou, sociální, kulturní a ekologickou oblast.
- „*Präventive Sicherheit*“ (preventivní bezpečnost) - v tomto případě je důraz kladen na podporu mezinárodního krizového managementu a prevenci případného konfliktu.

⁹„Bundesheer-Reform 2010“, Österreichs Bundesheer, http://www.bmlv.gv.at/facts/bh_2010/index.shtml (staženo 13. června 2012).

Ačkoli zmizelo přímé vojenské ohrožení státu, poměrně rychle vyplynula na povrch rizika nová a často se překrývající a doplňující. Mezi nejvýznamnější patří:

- lokální ozbrojené konflikty v nestabilních oblastech Evropy nebo na jejích hranicích
- šíření zbraní hromadného ničení
- terorismus
- etnické, ideologické a náboženské konflikty ve třetích zemích
- nelegální migrace
- potencionální nedostatek zdrojů
- organizovaný zločin, distribuce drog, obchod s lidmi

Koncept „*Präventive Sicherheit*“ (preventivní bezpečnost) je v rakouském případě realizován prostřednictvím mezinárodních organizací, kterých je Rakousko aktivním členem nebo s nimi úzce spolupracuje. Patří sem: Organizace spojených národů, Evropská unie, Severoatlantická aliance (spolupráce v rámci programu Partnerství pro mír) a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.¹⁰ Možnost vstupu do NATO byla v této doktríně otevřená, avšak pozdější vývoj vedl patrně k opuštění této varianty. Aktivní podíl na krizové prevenci a na krizovém managementu je jedním z nejdůležitějších prvků rakouské bezpečnostní politiky. Tomu musí být přizpůsobeny vojenské kapacity, neboť rostoucí angažovanost nutně klade větší nároky na Bundesheer.

Na základě doktríny vznikla Národní bezpečnostní rada (Nationaler Sicherheitsrat) jakožto poradní a koordinační orgán rakouské spolkové vlády ve všech otázkách zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky. Předsedá jí spolkový kancléř, dalšími členy jsou vicekancléř, 5 ministrů, 18 členů Národní rady (Nationalrat) a vybraní odborníci.

¹⁰ „Österreichische Sicherheitsstrategie 2001“, Bundeskanzleramt Österreich, http://www.bka.gv.at/2004/4/4/doktrin_d.pdf (staženo 15. 6. 2012).

2.2. Rakouská bezpečnostní strategie 2011 (Österreichische Sicherheitsstrategie 2011)

Jelikož se bezpečnostní situace od přijetí posledního strategického dokumentu poměrně zásadně změnila, přistoupila rakouská vláda k jeho revizi. Ohrožení, kterým je Rakousko spolu s ostatními evropskými státy vystaveno, jsou komplexnější a propojenější. Nový koncept se nazývá „*Všezahrnující bezpečnostní opatření*“ (Umfassende Sicherheitsvorsorge), která zahrnují:

- mezinárodní terorismus
- ohrožení strategické struktury
- kyberterorismus a kyberkriminalita
- přírodní i technické katastrofy
- nelegální migrace
- organizovaný zločin
- nedostatek zdrojů
- změna klimatu
- pandemická onemocnění

Nová bezpečnostní strategie proto vytyčuje vedle starých i nové principy, které doplňují ty z předchozího dokumentu:

- Umfassende Sicherheit - viz výše
- Integrierte Sicherheit - státní a nadnárodní aktéři bezpečnosti
- Proaktive Sicherheit - předcházení konfliktům
- Solidarische Sicherheit - participace na evropské obraně

V rámci evropské bezpečnosti participuje Rakousko plně na její solidaritě a dalším rozvoji a prohlubování, tzn. i na projektu společných sil EU-Battlegroup. OSN je vnímána jako tradiční platforma, kde se Rakousko profiluje jako solidární partner a podílí se na mezinárodním krizovém managementu, což zůstává jedním z hlavních cílů i do budoucna. Ve vztahu k NATO pokračuje v nastaveném kurzu hlavně v rámci Partnerství pro mír a případný vstup země do NATO není podle

výstupů této doktríny na pořadu dne.¹¹ V případě OBSE je zde patrná snaha tuto organizaci více protěžovat, podporovat a pracovat na jejím posílení

Nově byla v této strategii stanovena kritéria pro nasazení v operacích výše zmíněných organizací. Jsou jimi:

- nutnost stanovení míry dopadu problému či krize na Rakousko
- solidarita v rámci EU i Evropy jako celku
- mezinárodní solidarita a podpora aktivit vedoucích ke globální bezpečnosti
- geografická pozice konkrétní mise
- disponibilita rakouských ozbrojených sil pro nasazení
- finanční dopady operace

3. Rakousko a světový krizový management: OSN a OBSE

V následující kapitole bude zkoumána rakouská pozice ve dvou významných mezinárodních institucích a vzájemné vztahy prakticky od jejich založení (pro přehlednost), avšak s důrazem na období po roce 1989. První z nich je *Organizace spojených národů* (OSN), druhá pak *Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě* (OBSE). Obě zmíněné organizace jsou důležitými aktéry na poli mezinárodní bezpečnosti a při analýze rakouské bezpečnostní politiky hrají nezanedbatelnou roli, což mimo jiné vyplývá i z rakouských vládních dokumentů týkajících se bezpečnostní politiky.

3.1. Organizace spojených národů (OSN)

Tento důležitý aktér mezinárodní bezpečnosti v sobě spojuje systém kolektivní bezpečnosti a systém kooperativní bezpečnosti. Jeho hlavní přidaná hodnota je založena na členství velmocí, které mají odstrašující potenciál. V Chartě OSN je ustanoven zákaz použití síly a za určitých okolností povinnost dostát závazkům vyplývajících z rozhodnutí Rady bezpečnosti. Jejich patnáct členů vydává rozhodnutí dopadající na všechny státy o tom, proti kterému státu, s použitím jakých

¹¹„Österreichische Sicherheitsstrategie 2011“, Bundeskanzleramt Österreich, <http://www.bka.gv.at/site/3503/default.aspx> (staženo 15. 6. 2012).

prostředků a prostřednictvím kterých členské států je nutno zakročit k zachování nebo vynucení míru.¹²

Přes veškerou snahu hrát hlavní úlohu na poli mezinárodní bezpečnosti po 2. světové válce nenaplnila OSN očekávání. Na vině byla probíhající studená válka mezi dvěma hlavními supervelmocemi SSSR a USA a jejich spojenci. Realita dvou soupeřících bloků znemožňovala efektivní prosazování bezpečnostní politiky.

První vojenské mise OSN (s výjimkou Korejské války) nebyly vygenerovány systémem kolektivní bezpečnosti k potrestání agresora, ale sloužily jako stabilizační prvek dvou zneprátených stran. Vojáci pod vlajkou OSN museli v konfliktní oblasti dodržovat striktní neutralitu a své zbraně použít jen v sebeobraně. Tyto operace byly označovány jako „*mise první generace*“. Po konci studené války byla teoreticky odstraněna základní překážka v přijímání vojensky závazných rezolucí, nicméně v praxi neshody mezi jednotlivými zástupci v Radě bezpečnosti (hlavně mezi stálými členy) přetrvávaly a přetrvávají dodnes.¹³

Po roce 1989 začala Rada bezpečnosti pověřovat jednotlivé státy nebo organizace vedením vojenských akcí, čímž vznikly tzv. „*mise druhé generace*“, které mohly mít i vynucující charakter a často s nimi byly spojeny politické a humanitární úkoly.¹⁴ Nicméně stále častěji byly přijímány sankce nevojenského charakteru.

Nový rozměr pro mise přinesly operace IFOR a SFOR v Bosně a Hercegovině, které dohlížely na dodržování výsledků jednání v Daytonu a Paříži. Charakter nebyl jen defenzivní, v případě nutnosti byli vojáci zplnomocněni použít sílu k prosazení závěrů jednání. Mluvíme tedy o „*misích třetí generace*“. Takto definuje dělení misí profesor Hanspeter Haushold z Institutu pro mezinárodní právo a mezinárodní vztahy na univerzitě ve Vídni.

Jiný pohled na kategorizaci misí má Doc. Erwin A. Schmidl z Akademie obrany ve Vídni, podle nějž výše uvedené rozdělení neodpovídá stoprocentně realitě. Všechny typy misí se vyvíjely pospolu a jsou uplatňovány dodnes. Jednotlivé „typy“ nebo „generace“ nejsou pevně definovány a při jejich označování dochází často k nepřesnostem. Doc. Schmidl dělí mise na „*klasické mírové*“ (Peacekeeping), dále „*rozšířené mírová mise*“ (Wider Peacekeeping), která má i složku obnovy institucí,

¹² „Charta OSN a Statut mezinárodního soudního dvora“, <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf> (staženo 10. 5. 2013).

¹³ Hanspeter Neuhold, „Österreichische Sicherheitspolitik“, 10.

¹⁴ USA byly pověřeny vedením vojenské koalice v I. válce v Zálivu v roce 1991. NATO pak převzalo velení nad operací ISAF v Afghánistánu po Velké Británii atd.

návrat uprchlíků atd., a do třetice na „*mise na vynucení míru*“ (robustes Peacekeeping nebo Peace Enforcement).¹⁵

OSN je tedy systémem snažící se udržovat mír a předcházet i řešit jednotlivé konflikty a jiné závažné problémy mající globální dopady. Avšak jak již vyplývá z uvedených poznatků, žádný stát nemůže najít v systému kolektivní bezpečnosti OSN jistou záruku své bezpečnosti, protože složení Rady bezpečnosti s právem veta (jakkoli se v současnosti diskutuje o její reformě) jejich stálých členů citelně omezuje akceschopnost této organizace.¹⁶

3.1.1. Rakousko jako člen OSN

Již v roce 1944 navrhoval sociálnědemokratický emigrant žijící v USA Dr. Julius Deutsch, aby se Vídeň stala sídlem OSN. Rakouská republika podala žádost o členství v této organizaci v roce 1947 a ve stejném roce se stala členem „*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*“ (UNESCO). Na schválení plnohodnotného členství si však musela počkat do 14. prosince 1955, kdy byla přijata Státní smlouva. V preambuli Státní smlouvy bylo Rakousko ze strany vítězných mocností utvrzeno, že budou podporovat jeho členství v OSN, jak dokládá část preambule níže:

„...und Im Hinblick darauf, daß die Alliierten und Assoziierten Mächte und Österreich zu diesem Zwecke den Wunsch hegen, den vorliegenden Vertrag abzuschließen, um als Grundlage freundschaftlicher Beziehungen zwischen ihnen zu dienen und um damit die Alliierten und Assoziierten Mächte in die Lage zu versetzen, die Bewerbung Österreichs um Zulassung zur Organisation der Vereinten Nationen zu unterstützen...“¹⁷

Rakouský odborník na mezinárodní právo Alfred Verdross zastával názor, že Rada bezpečnosti není oprávněna zavázat všechny státy k donucovacím opatřením proti narušiteli míru. Členská země není zavázána přijít jiné členské zemi okamžitě a bezvýhradně na pomoc, protože může vyčkat rozhodnutí Rady bezpečnosti.¹⁸

¹⁵ Erwin, A. Schmidl, *Going International* (Graz: Vehling Verlag GmbH., 2006) 15.

¹⁶ Hanspeter Neuhold, „Österreichische Sicherheitspolitik“, 11.

¹⁷ Staatsvertrag, Bundeskanzleramt/Rechtsinformationssystem, <http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000265> (staženo 4. 5. 2013).

¹⁸ Günter Hauser, *Österreich dauernd neutral* (Wien: Braumüller, 2002), 70.

Podle mínění odborníka na bezpečnostní tematiku Friedricha Korkische je ovšem Rakousko povinno na základě článku 2 odstavce 5, článku 25 a článku 103 Charty OSN plnit ustanovení Rady bezpečnosti, což je teoreticky v rozporu se statutem neutrality. V praxi se však zatím nestalo, že by Rakousko odporovalo nějaké rezoluci Rady bezpečnosti. Níže jsou uvedena přesná znění zmíněných článků.

Článek 2

5. Všichni členové poskytnou Organizaci spojených národů veškerou pomoc při každé akci, kterou podnikne podle této Charty ...

Článek 25

Členové Organizace spojených národů se shodují v tom, že přijmou a provedou rozhodnutí Rady bezpečnosti v souladu s touto Chartou ...

Článek 48

1. Akce nutné k provedení rozhodnutí Rady bezpečnosti pro udržení mezinárodního míru a bezpečnosti podnikají všichni nebo někteří členové Organizace spojených národů, jak Rada bezpečnosti určí. ...¹⁹

Pokud tedy Rada bezpečnosti pověří všechny členy OSN podílet se na plnění rezoluce, nelze uplatnit statut neutrality. Avšak v případě, že bude některý stát z plnění vyloučen, je neutralita podle Verdrosse možná.²⁰

Prakticky ihned po vstupu deklarovalo Rakousko aktivní politiku v rámci OSN²¹ a znovu nabídlo své kapacity pro umístění některých organizací a pořádání mezinárodních konferencí.²² V roce 1979 bylo vídeňské „UNO-City“ převedeno přímo pod správu OSN a z Vídně se po New Yorku a Ženevě stalo třetí hlavní město

¹⁹ „Charta OSN a Statut mezinárodního soudního dvora“, <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf> (staženo 10. 5. 2013).

²⁰ Günter Hauser, „Österreich dauernd neutral“, 71.

²¹ Poprvé se pojem „aktivní politika neutrality“ (aktive Neutralität) objevila na stranickém sjezdu SPÖ v roce 1966, na mezinárodní scéně byla představena kancléřem Kreiskym 25. června 1973 ve Varšavském institutu pro mezinárodní záležitosti.

²² Od roku 1949 je Vídeň sídlem Organizace pro palestinské uprchlíky na blízkém východě (UNRWA), od roku 1957 Mezinárodní agentury pro atomovou energii (IAEA), od roku 1965 Organizace zemí vyvážejících ropu (OPEC) a od roku 1966 Organizace pro průmyslový rozvoj (UNIDO) atd.

OSN (později přibylo Nairobi). Zřízení a poskytnutí tohoto mezinárodního centra jasně dokládá vztah Rakouska k této organizaci, nejvíce podporovaný nejprve ministrem zahraničí a pak dlouholetým kancléřem Brunem Kreiskym. Dalšími významnými milníky ve vzájemném vztahu bylo působení bývalého ministra zahraničí a kariéerního diplomata Kurta Waldheima na pozici generálního tajemníka OSN v letech 1971 - 1981 a zároveň členství Rakouska jakožto nestálého člena Rady bezpečnosti v letech 1973 - 74.²³ Během Waldheimova funkčního období byly ceněny jeho diplomatické schopnosti a pořádání významných konferencí.²⁴ Na druhou stranu byl kritizován kvůli jeho zdrženlivému postoji během Jomkipurské války v říjnu 1973, kdy se údajně příliš nezasadil o ukončení konfliktu a klid zbraní byl rezolucí RB OSN č. 338 nařízen až 22. října 1973, tzn. těsně před koncem válečných operací. Za jeho působení ve funkci byly přijaty rezoluce Rady bezpečnosti, které odsuzovaly agresi Izraele v Libanonu, izraelskou osidlovací politiku na obsazených územích a označily sionismus jako formu rasismu. Byl prvním generálním tajemníkem OSN, který v roce 1973 navštívil KLDR a o rok později Írán a pokusil se zde vyjednávat ve prospěch zajatých členů americké diplomatické mise, ačkoliv bez většího úspěchu. Na konci jeho mandátu se začaly objevovat informace o Waldheimově působení za 2. světové války coby důstojníka Wehrmachtu na okupovaném Balkáně. Naplno se aféra spojená s jeho osobou rozběhla během jeho kampaně na post rakouského prezidenta.²⁵

²³ Klaus Emmerich, *Unterwegs zum Frieden* (Wien, Carl Überreuter Verlag, 2005), 93.

²⁴ U.N. Conference on Trade and Development (Santiago 1972), U.N. Conference on the Human Environment, U.N. Conference on the Law of the Sea (Caracas 1974), World Food Conference (Řím 1974).

²⁵ Klaus Emmerich, „Unterwegs zum Frieden“, 99.

3.1.2. Situace po roce 1990

Podruhé po téměř dvaceti letech a opět za vyostřené mezinárodní situace bylo Rakousko zvoleno jako nestálý člen Rady bezpečnosti OSN pro roky 1991-92.²⁶ Po roce 1989 se zdvojnásobil počet křesel v RB OSN, výrazně narostla vzájemná spolupráce mezi státy a rozšířil se počet projednaných dokumentů a schválených rezolucí. Stálým zástupcem Rakouska při OSN byl mezi lety 1987-1993 Peter Hohenfellner, který ve dvou rotacích v letech 1991 a 1992 předsedal RB OSN. Za jeho úřadování byly projednány podmínky pro klid zbraní v Iráku, zřízení demarkační linie, propuštění zajatců, navrácení majetku a zničení zbraní hromadného ničení. Byly rovněž přijaty rezoluce zřizující misi „*United Nations Guards Contingent in Iraq*“ (UNGCI) a sankce týkající se zbrojního embarga. Byl vytvořen speciální mechanismus vývozu irácké ropy, později nazvaný „*Ropa za potraviny*“ (Oil for food), který se ovšem brzy ukázal jako neefektivní a zkorumpovaný. Rakouská diplomacie se snažila od počátku nepodceňovat dodržování embarga a registrovat vojenské a potravinové dodávky, nicméně tato iniciativa byla nabourávána ze strany některých států.²⁷

V případě Socialistické federativní republiky Jugoslávie (SFRJ) rakouští diplomaté už dlouho poukazovali na nebezpečné dezintegrační tendence ve federaci a na hrozící ozbrojený konflikt. Rakouský zájem o dění na Balkáně vycházel jak z historických vazeb, tak z obav o destabilizaci celého regionu. Od začátku konfliktu se OSN angažovala hlavně v dodávkách humanitární pomoci a v kontrole zbrojního embarga proti Jugoslávii. V případě uplatnění vojenských prostředků kolektivní bezpečnosti vedoucích ke stabilizaci situace bylo Rakousko proti. Rada bezpečnosti pak pouze odsoudila probíhající etnické čistky a generální tajemník OSN byl pověřen provedením příprav k vyslání jednotek OSN do oblasti. Pozornost vyvolala snaha Rakouska v době jeho členství v Radě bezpečnosti o prosazení výjimky z embarga proti Libyi z humanitárních důvodů. Ta čelila sankcím kvůli teroristickému útoku na let Pan Am 103, který se zřítil nad skotským Lockerbie v roce 1988.²⁸

²⁶ Poprvé bylo Rakousko zvoleno jako nestálý člen RB OSN v roce 1973, v době Jomkipurské války a později vojenského puče na Kypru. Po dvaceti letech, kdy bylo zvoleno podruhé, se schylovalo k intervenci proti Iráku a začínal krvavý rozpad Jugoslávie.

²⁷ Klaus Emmerich, „*Unterwegs zum Frieden*“, 123.

²⁸ *Ibid.*, 124.

Potřetí bylo Rakousko zvoleno nestálým členem Rady bezpečnosti pro roky 2009-10. Při hlasování pomohla dvě předchozí členství a dobrý mezinárodní kredit rakouské diplomacie. V této době byly patrné snahy pomoci Německu stát se nestálým členem Rady bezpečnosti, což nakonec vedlo k úspěchu.²⁹ V rámci celkového směřování OSN po roce 1989 mělo ubýtn krizového managementu a naopak přibýtn podpory civilní správy a lokálních struktur, stejně tak byl kladen větší důraz na řešení celosvětových problémů, ať jde o disproporci mezi Severem a Jihem, bohatými a rozvojovými státy, demografické problémy, klimatické změny atd. Tyto iniciativy Rakousko velmi uvítalo.³⁰

Jak již bylo naznačeno výše, po roce 1989 se značně proměnilo spektrum misí OSN. Škála úkolů se posunula od úloh čistě mírových nebo stabilizačních a humanitárních směrem k podpoře civilní správy, ke kontrole voleb nebo zamezení šíření zbraní hromadného ničení. Rakousko se samozřejmě podílí i na těchto úkolech, nicméně práce se zaměřuje hlavně na krizový management.

3.1.3. Vojenský rozměr rakouského členství v OSN

Vojenský rámec misí OSN byl částečně definován na předchozích stránkách společně s vývojem OSN. Pro doplnění je vhodné dodat, že kromě již zmíněného dělení na „*mírové operace*“ (Peace Operations) a „*operace k podpoře míru*“ (Peace Support Operations) se rozlišuje druh konfliktu mezi jednotlivými státy (Interstate Conflicts) a v rámci států (Intrastate Conflicts).

V průběhu studené války probíhaly všechny mise pod záštitou OSN v zaběhnutém rámci. S koncem bipolarity se začaly probouzet etnické, náboženské nebo politické konflikty, které byly v minulých dekáдах tzv. „uspané“ a nové problémy s sebou nutně nesly nová východiska, co se operací OSN týče. Ačkoli je každá mise odlišná, je možné definovat pět základních kritérií společných pro každou z nich. Jsou to:

- mezinárodní mandát
- mezinárodní složení mise
- definovaný úkol (obnovení statutu quo atd.)
- nasazení se souhlasem dotčeného státu a v zájmu obyvatel

²⁹ Německo se stalo nestálým členem Rady bezpečnosti OSN pro roky 2011 a 2012.

³⁰ Klaus Emmerich, „Unterwegs zum Frieden“, 126.

- minimalizace škod.³¹

Od roku 1960 bylo v rámci cca stovky mírových a humanitárních operací nasazeno kolem 90 000 rakouských vojáků. Rakousko se zároveň od 60. let podílelo na systému „*Stand-by-Arrangements*“, který sdružoval jednotky z různých zemí OSN, jež jsou připraveny k nasazení v rámci krizové situace. V roce 1996 došlo k revizi systému, když Dánsko iniciovalo vznik „*Stand-by High Readiness Brigade*“ (SHIRBRIG), tedy brigády rychlé reakce OSN. Mimo Dánska a Rakouska se na projektu od počátku podílela i Kanada, Nizozemí, Polsko a Švédsko.³² Poprvé byla jednotka SHIRBRIG použita v roce 2000 v Etiopii a Eritreji. V roce 2004 velel SHIRBRIG rakouský generál Günther Greindl v rámci roční rotace. Projekt SHIRBRIG byl ukončen v červnu 2009 kvůli měnícím se podmínkám na mezinárodním poli, stejně jako kvůli rozdílným zájmům jednotlivých států.

Podobným projektem jako SHIRBRIG byl „*Central European Nations Cooperation in Peace Support*“ (CENCOOP), na kterém Rakousko participovalo společně s Chorvatskem, Maďarskem, Rumunskem, Švýcarskem, Slovenskem a Slovinskem. Také tato iniciativa podporovala lepší kooperaci a připravenost pro jednotky nasazované v zahraničí. Rakousko mohlo nabídnout zkušenosti z misí v Sýrii (Golanské výšiny), na Kypru a v Kosovu. Ačkoli tato iniciativa nebyla oficiálně ukončena, pozbyla díky rostoucí bezpečnostní a vojenské kooperaci na úrovni EU významu.³³

Vzhledem k časovému vymezení práce se na následujících stranách nebudou zabývat misemi ukončenými před rokem 1989, pouze mají-li přesah do současnosti. Mise budou dále pro přehlednost děleny teritoriálně. Nejedná se o kompletní seznam všech operací, což by vzhledem k rozsahu a zaměření práce nebylo možné. Kritérii pro výběr byl rozsah rakouské participace, popřípadě vzdálenost nebo škála plněných úkolů.

³¹ Erwin, A. Schmidl, „*Going International*“, 14.

³² Později se přidalo Finsko, Itálie, Irsko, Litva, Rumunsko, Slovinsko a Španělsko.

³³ Erwin, A. Schmidl, „*Going International*“, 182.

3.1.3.1. Mise na Blízkém východě

Desert Shield, Desert Storm, Desert Sabre

Soustava těchto tří operací byla (kromě Korejské války) další, které významněji vybočují z představené klasifikace operací. Jednalo se o misi s mandátem OSN (rezoluce č. 678), avšak vojenský zásah provedly velmoci zastoupené hlavně Spojenými státy americkými, Velkou Británií a Francií, nikoli tedy přímo jednotky OSN. Rakousko se na těchto akcích nepodílelo, ačkoli napřed souhlasilo s vysláním sanitního oddílu. Vládní odmítnutí participovat na těchto operacích přišlo paradoxně v době, kdy bylo Rakousko nestálým členem Rady bezpečnosti OSN a rakouský zástupce Peter Hohenfellner předsedal sankčnímu výboru.³⁴

United Nations Iraq - Kuwait Observation Mission (UNIKOM)

Rakousko participovalo až na následné operaci UNIKOM, ustanovené v dubnu 1991 na základě rezoluce RB OSN č. 689. Úkolem mise bylo pozorování irácko-kuvajtské hranice, později od roku 1993 byl mandát rozšířen i na zabránění narušování hranic. Velitelem mise, se kterou poprvé v historii vyjádřili souhlas všichni stálí členové Rady bezpečnosti, byl na začátku rakouský generálmajor Günther G. Greindl, který dříve velel misím na Golanských výšinách a na Kypru. Rakouský podíl na operaci čítal 150 vojáků původně dislokovaných na Kypru. Kromě nich zde působilo sedm rakouských vojenských pozorovatelů, sanitní a logistický oddíl.³⁵

Další formou rakouského přínosu ke stabilizaci situace bylo vyslání vojenské nemocnice do Íránu, konkrétně do příhraniční oblasti s Irákem, kde se nacházelo velké množství kurdských běženců. Bundesheer měl také svého zástupce v rámci mise „*United Nations Special Commission*“ (UNSCOM) a „*United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission*“ (UNMOVIC), které měly za úkol najít a zničit všechny irácké zbraně hromadného ničení. Tuto snahu ukončila

³⁴ Ibid., 85.

³⁵ „Facts and Figures“, UNIKOM, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unikom/index.html> (staženo 6. 5. 2013).

další vojenská operace USA a jejich spojenců proti režimu Saddáma Husajna v roce 2003.³⁶

United Nations Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP)

Stále aktuální mise UNFICYP byla spuštěna v roce 1964 na základě rezoluce RB OSN č. 186 v rámci prevence konfliktu mezi kyperskými Řeky a Turky a byla rozšířena po turecké invazi v roce 1974. Rakouští vojáci měli od začátku významné zastoupení a v roce 1993, po stažení kanadského a před příjezdem argentinského kontingentu, zajišťovali ochrannou a pozorovací činnost v celé nárazníkové zóně.³⁷³⁸ Neprávem bývá tato operace nazývána jako „odpočinková“ či „beach keeping“, což souvisí s povědomím veřejnosti o turistickém rázu ostrova. Služba je vzhledem ke klimatickým podmínkám náročná a rovněž šikana obou zneprátelených stran klade vysoké nároky na psychiku. Kvůli demonstrantům z obou stran, kteří mají občas tendence narušovat nárazníkovou zónu, byla rakouská jednotka vybavena prostředky k potlačení demonstrací.

V rámci operace UNFICYP se v 90. letech prohloubila spolupráce se státy sousedícími s Rakouskem, když byl nejprve v roce 1995 do rakouského praporu začleněn maďarský a v roce 1998 slovinský kontingent. Hlavně z finančních důvodů ukončilo k 18. červnu 2001 Rakousko činnost jeho praporu v rámci UNFICYP, protože ve stejné době mělo vojáky v Libanonu, v Bosně a Hercegovině a v Kosovu. Sektor IV., který rakouský prapor střežil, převzali slovenští vojáci a maďarský kontingent přešel pod jejich velení. V současné době působí čtyři rakouští důstojníci na Kypru pouze ve štábních funkcích mise UNFICYP.³⁹

³⁶ Erwin, A. Schmidl, „Going International“, 87.

³⁷ Tato zóna, dělící ostrov na dvě poloviny, byla vytvořena v roce 1974 po turecké invazi na ostrov.

³⁸ „About UNFICYP“, UNFICYP United Nations Peacekeeping Force in Cyprus http://www.unficy.org/nqcontent.cfm?a_id=778&tt=graphic&lang=11 (staženo 6. 5. 2013).

³⁹ Erwin, A. Schmidl, „Going International“, 68.

United Nations Truce Supervision Organization (UNDOF)

Mise UNDOF byla ustanovena na základě rezolucí RB OSN č. 425 a 426 po izraelském stažení z Libanonu k nastolení míru a podpoře znovuoobnovení autority libanonské vlády na daném území. Na rozdíl od palestinských území jsou Golanské výšiny poměrně stabilní. Rakouský kontingent o síle praporu střežil severní část oblasti společně se slovenskými vojáky, kteří byli v roce 2008 v rakouském praporu nahrazeni Chorvaty. I přes relativně klidnou situaci je služba díky geografickým a klimatickým podmínkám náročná. Mezi lety 2007- 10 velel UNDOF rakouský generálmajor Wolfgang Jilke. Vojáci z této mise velmi úzce spolupracují s kolegy z „United Nations Truce Supervision Organization“ (UNTSO)⁴⁰, kde působí 5 rakouských vojenských pozorovatelů, a „United Nations Interim Force in Lebanon“ (UNIFIL). V současné době je v rámci mise UNDOF dislokováno 381 vojáků Bundesheeru.⁴¹

United Nations Interim Force in Lebanon (UNIFIL)

Tato operace na základě rezolucí RB OSN č. 425 a 426 (1978) a č. 1701 (2006)⁴² je z rakouského pohledu nejmladší a Bundesheer se na ní podílí od listopadu 2011 svými 161 vojáky společně s dalšími cca 12 000 vojáky z 35 zemí světa. Mise UNIFIL byla výrazně posílena po válce mezi Izraelem a ozbrojeným křídlem libanonského Hizballáhu v červenci a srpnu 2006. Rakouští vojáci zde plní především podpůrné úkoly, mezi které patří transport osob a vybavení, opravářský oddíl a zásobování jednotek UNIFIL pohonnými hmotami.⁴³

⁴⁰ UNTSO je mise OSN, která vznikla po izraelské válce za nezávislost v roce 1948. Jejím hlavním úkolem je poskytnout strukturu vojenského velení pro mírové síly na Blízkém východě, konkrétně pro mise UNDOF a UNIFIL.

⁴¹ „Auslandseinsätze des Bundesheeres/ Zahlen, Daten, Fakten“, Österreichs Bundesheer <http://minurso.unmissions.org/Default.aspx?tabid=9531&language=en-US> (staženo 6. 5. 2013).

⁴² „UNIFIL“, United Nations Interim Force in Lebanon, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unifil/index.shtml> (staženo 6. 5. 2013).

⁴³ „Bundesheer im Libanon“, Österreichs Bundesheer, <http://www.bmlv.gv.at/ausle/unifil/index.shtml> (staženo 6. 5. 2013).

3.1.3.2. Mise v Africe

United Nations Transition Assistance Group (UNTAG)

Zde se jednalo o operaci probíhající od dubna 1989 do března 1990 pod mandátem rezoluce RB OSN č. 632. Hlavním cílem bylo monitorovat průběh voleb v Namibii, která byla donedávna okupována Jihoafrickou republikou. Vedle asi 4 500 vojáků a 1500 policistů zde působilo 2000 civilních pozorovatelů, přičemž rakouský podíl činil 50 policistů. Jejich hlavním úkolem byla kontrola tamní policie, zajištění dodržování pořádku, pomoc při návratu uprchlíků a zajištění svobodných voleb.⁴⁴

United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara (MINURSO)

Tato mise byla ustanovena v dubnu 1991 na základě rezoluce RB OSN č. 690. Hlavním úkolem byla kontrola příměří a organizace referenda. Západní Sahara je podle OSN poslední nedekolonizovanou oblastí. Kvůli neschopnosti obou stran (Maroka a Fronty POLISARIO⁴⁵) dosáhnout dohody je situace dodnes zablokována. Rakousko má v zemi 2 stálé vojenské pozorovatele a mezi lety 1993-97 zde působil desetičlenný policejní kontingent. V období 1997-99 velel vojenské části mise generálmajor Bernd S. Lubeník.⁴⁶

Další africké mise OSN byly z rakouské strany zastoupeny převážně prostřednictvím vojenských nebo policejních pozorovatelů, pro úplnost je ovšem nezbytné se o nich zmínit. V rámci mise „*United Nations Observer Mission in South Africa*“ (UNOMSA) bylo v Jihoafrické republice od února 1994 nasazeno 25 rakouských volebních pozorovatelů, 20 úředníků pak působil od července do prosince 1994 v Mozambiku v misi „*Operacao das nacoes Unidas en Mocambique*“ (ONUMOZ). Obě tyto operace byly hodnoceny poměrně úspěšně.

⁴⁴ „UNTAG“, Completed Peacekeeping Operations, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untag.htm> (staženo 6. 5. 2013).

⁴⁵ Frente Popular de Liberación de Saguía el Hamra y Río de Oro. Jedná se o povstalecké hnutí, jehož cílem je vymanit Západní Saharu ze správy Maroka.

⁴⁶ „MINURSO“, Overview of the Mission mandate <http://minurso.unmissions.org/Default.aspx?tabid=9531&language=en-US> (staženo 6. 5. 2013).

Negativně bylo hodnoceno angažmá OSN v Somálsku. Od roku 1992 fungující mise „*United Nations Operation in Somalia*“ (UNOSOM) a pod americkým vedením robustní úkolové uskupení „*Unified Task Force*“ (UNITAF) dosahovaly ze začátku poměrně slušných výsledků. Nicméně od března 1993 pokračující mise UNOSOM II. díky omezenému mandátu skončila debaklem a velmi otřásla důvěrou v akceschopnost OSN. Rakousko se mělo na misi UNOSOM I. podílet velkým kontingentem, nakonec zůstalo jen u nasazení 5 pozorovatelů v letech 1992-93.

V západní Africe mělo Rakousko své pozorovatele v Libérii, která byla zmítána občanskou válkou. V letech 1993-94 v misi „*United Nations Observer Mission in Liberia*“ (UNOMIL) působilo 11 rakouských vojenských pozorovatelů. Pro koordinaci misí v západní Africe, kde kromě Libérie probíhaly konflikty i v Sierra Leone, Mauretánii nebo Pobřeží slonoviny, vznikla v listopadu 2001 kancelář „*UN Office for West Afrika*“ (UNOWA) v Dakaru, na jejímž chodu se mezi lety 2006-09 podílel jeden rakouský důstojník.⁴⁷

V regionu střední Afriky si neblahou pověst vysloužila „*United Nations Assistance Mission in Rwanda*“ (UNAMIR). Její velice slabý mandát spojený s nezájmem světového veřejného mínění nezabránil masové genocidě kmene Tutsiů v roce 1994. Rakousko zde mělo v letech 1993-96 15 vojenských pozorovatelů a 20 úředníků. Policii OSN velel rakouský plukovník Manfred Bliem.

Ve východní Africe se 5 rakouských pozorovatelů podílelo na „*United Nations Mission in Sudan*“ (UNMIS) mezi lety 2005-06.

3.1.3.3. Mise v Asii

United Nations Transitional Authority in Cambodia (UNTAC)

Již v roce 1981 proběhla pod rakouským předsednictvím mezinárodní konference týkající se občanské války v Kambodži. Mírový plán byl přijat o deset let později 23. října 1991 v Paříži. OSN neměla pouze dohlédnout na průběh voleb, ale také je sama realizovat a zároveň vytvořit přechodnou civilní správu. V listopadu 1991 vznikla na základě rezoluce RB OSN č. 745 mise „*United Nations Advance Mission*“

⁴⁷ Erwin, A. Schmidl, *Going International*, s. 68

(UNAMIC), později nahrazená „*United Nations Transitional Authority in Cambodia*“ (UNTAC), která čítala 22 000 osob a patřila k největším a nejdražším misím OSN. Rakouský podíl sestával ze 17 vojenských pozorovatelů a 20 policistů. K nasazení většího počtu rakouských vojáků a policistů by bylo s ohledem na klimatické podmínky potřeba delšího výcviku a speciálního vybavení.⁴⁸

3.1.3.4. Mise v Latinské Americe

Na tomto kontinentu nebyla rakouská účast nikterak významná, pro úplnost je však třeba zmínit účast 2 pozorovatelů v Nikaragui v rámci mise „*United Nations Observer for the Verification of Elections in Nicaragua*“ (ONUVEN) v roce 1990, 3 policistů v misi „*United Nations Observer Group in El Salvador*“ (ONUSAL) v Salvadoru, 3 doktorů Bundeswehru v roce 1997 v Guatemale v misi „*United Nations Verification Mission in Guatemala*“ (MINUGUA) a asi 20 úředníků v misi „*United Nations Mission in Haiti*“ (UNMIH) na Haiti mezi lety 1993- 96.⁴⁹

3.2. Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE)

OBSE se jako jediná z bezpečnostně-politických institucí v euroatlantickém prostoru nejvíce blíží definici kooperativní bezpečnosti. Svým historickým vývojem se liší od dalších bezpečnostních institucí v euroatlantickém prostoru, což je patrné i na její struktuře a nástrojích. Ačkoliv je všeobecně známo, že OBSE je aktérem kooperativní bezpečnosti, je potřeba zmínit, že neexistují jasné představy o tom, jak nejlépe tento instrument používat. Zvláště skepticky se k podobnému projektu staví zástupci realistické teorie mezinárodních vztahů.⁵⁰

Dnešní OBSE vzešla z tzv. Helsinského aktu. Šlo o soustavu jednání, která byla vedena v Helsinkách a v Ženevě mezi lety 1973-75 mezi zástupci obou nepřátelených bloků a neutrálních států. Hlavní náplní jednání byly celkem tři „koše“ témat. První se týkal evropské bezpečnosti, kde se jednotlivé státy zřekly použití síly při řešení mezinárodních problémů, byla konstatována neměnnost hranic

⁴⁸ Erwin, A. Schmidl, „Going International“, 79.

⁴⁹ Ibid., 94.

⁵⁰ Hanspeter Neuhold, „Österreichische Sicherheitspolitik“, 12.

a nezasahování do vnitřních záležitostí jiných států. Ve druhém koši se řešily otázky týkající se vědy, kultury, hospodářství, technologií a životního prostředí. Poslední koš se věnoval humanitárním a lidsko-právním otázkám.

Význam Helsinského aktu bylo výrazné zlepšení vztahů mezi oběma bloky, tzn. v praktickém vyvrcholení détente. Zároveň došlo k posílení mezinárodního postavení menších, převážně neutrálních států, které nedisponovaly velkými vojenskými kapacitami. Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě byl podepsán 35 státy 1. srpna 1975 v Helsinkách. Z diplomatického hlediska bývá KBSE označována jako výrazný triumf SSSR, protože dosáhl garance svých poválečných zisků v podobě neměnnosti hranic. Naproti tomu ratifikace dohody o dodržování lidských práv ve východním bloku nebyla nijak vynutitelná. I když SSSR a jeho satelity nebrali tato ustanovení vážně, vznikla v jednotlivých zemích opoziční hnutí (česká Charta 77, polská Solidarita), která se výrazně podílela na demontáži východního bloku zevnitř.⁵¹

Po konci studené války se z platformy KBSE vyvinula instituce kooperativní bezpečnosti s názvem Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE). Ke změně názvu i struktury došlo na budapešťském zasedání v prosinci roku 1994. OBSE je mezistátní a mezinárodní organizace se zakládající listinou a právním statutem. V současné době jsou v OBSE zastoupeny státy z Evropy, střední Asie a severní Ameriky a čítá 57 členů. Hlavními úkoly jsou politická jednání a rozhodnutí v rámci včasného varování, prevence konfliktů, krizového managementu a poválečné obnovy.

Nejvyšší pozici ve struktuře OBSE zaujímá generální sekretář, který je volen (stejně jako šéfové ostatních odborů) na tři roky. Na rozdíl od generálního tajemníka OSN nemá tak velký politický vliv. V rámci včasného varování a předcházení konfliktů získal Vysoký komisař pro národnostní menšiny sídlící v Haagu (přes své omezené pravomoci) relativně významnou pozici. Dalším důležitým odborem je Kancelář pro demokratické instituce a lidská práva (BDIMR) se sídlem ve Varšavě, který je nezávislý na generálním sekretariátu.

V rámci krizového managementu OBSE existuje řada mechanismů, které však musí být přijaty všemi členskými státy. V praktické rovině přispěly mise OBSE k uklidnění nebo řešení konfliktů ve středoasijském regionu v postsovětských

⁵¹ Karel Durman, Útěk od praporů: Kreml a krize impéria 1964-1991 (Praha: Karolinum 1998), 167.

republikách SSSR a v bývalé Jugoslávii. Na konferenci v Helsinkách v roce 1992 bylo dojednáno zřízení operací pod agendou OBSE, jejichž právní rámec vychází z Charty OSN. Nutno dodat, že OBSE na vojenské bázi spolupracuje s OSN nebo NATO, protože k vyslání byť i mírových jednotek pod jejím mandátem je zapotřebí souhlasu všech 56 členů organizace, což logicky naráží na její akceschopnost. Ačkoli má platforma OBSE velký potenciál, prohlubování spolupráce není v současné době díky nezájmu či negativnímu stanovisku některých členů na pořadu dne.⁵²

3.2.1. Rakousko a KBSE/OBSE

Rakouský zájem na *détente* i celém Helsinském procesu byl od počátku míněn velmi upřímně. Tehdejší kancléř Bruno Kreisky prohlásil:

„If there is détente, Austria will take a place at the heart of this continent as a vibrant, blossoming community and a safe home to its people. If there is no détente, we will find ourselves in the shadows of a military and political demarcation line curving through the whole of Europe, which will become the dividing line of military and political systems.“...⁵³

Právě období uvolnění mezi bloky a aktivní zahraniční politika přinesla Rakousku coby neutrálnímu státu velký nárůst prestiže na mezinárodním poli. Pozdější selhání *détente*, nové závody ve zbrojení a následný konec bipolarity nutilo Rakousko k přehodnocení své zahraniční i bezpečnostní politiky. Nicméně platforma OBSE zůstává dodnes jedním z klíčových prvků rakouské bezpečnostní politiky, jak vyplývá i z jejích klíčových dokumentů.⁵⁴ Na vrcholném setkání v roce 1990 v Paříži bylo dohodnuto, že ve Vídni vznikne Centrum pro prevenci konfliktů. Primárním úkolem je pomoc při provádění opatření vedoucích ke znovuzískání důvěry a stabilizaci situace. Od roku 1995 je Vídeň sídlem generálního sekretariátu OBSE s pobočkou v Praze.

Rakousko vyslalo v rámci misí OBSE pozorovatele do bývalé Jugoslávie (Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Kosovo), do Albánie, Moldávie, Náhorního Karabachu, Čečenska, Gruzie a Tádžikistánu. Pozorovatelé OBSE v Gruzii a Tádžikistánu spolupracovali s kolegy z OSN. V Tádžikistánu se podařilo situaci

⁵² Hanspeter Neuhold, „Österreichische Sicherheitspolitik“, 13.

⁵³ Thomas Fischer, *Neutral Power in the CSCE* (Wien: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009), 66.

⁵⁴ Viz kapitola „Dokumenty definující rakouskou bezpečnostní politiku“.

stabilizovat po volbách v roce 2000. Gruzínská mise měla za úkol kontrolovat dodržování příměří s Abcházií, zástupcem velitele mise OBSE v Gruzii byl rakouský brigádýr Simon Palmisano. Při eskalaci konfliktu v Čečensku v roce 2000 zde bylo nasazeno dalších 150 mezinárodních pozorovatelů OBSE a na začátku velel misi rakouský generálmajor Bernd S. Lubenik.⁵⁵

V roce 2000 Rakousko předsedalo OBSE, přičemž ministr zahraničí předsedající země je zároveň výkonným předsedou organizace.⁵⁶ Má rovněž pravomoc jmenovat velitele misí OBSE nebo jmenovat zástupce v rámci jednotlivých krizových regionů. Důležitá je jeho spolupráce s generálním tajemníkem OBSE ve Vídni, stejně jako s ostatními institucemi (Úřad pro demokratické instituce a lidská práva, Vysoký komisař pro národnostní menšiny atd.). Hlavním cílem rakouského předsednictví bylo řešení krizí v prostoru OBSE, a tím pádem posílení stávajících kapacit v terénu. Důležitým krokem, který se podařilo prosadit, byl koncept tzv. „*Rapid Expert Assistance and Co-operation Teams*“ (REACT). V praxi se jedná o okamžité nasazení kvalifikovaného civilního nebo policejního personálu do probíhající mise OBSE, čímž má být zvýšena efektivita v provádění vytyčených úkolů.⁵⁷ Byl dán návrh na vyslání mírových jednotek OBSE do Náhorního Karabachu a do Moldávie, nicméně projekt nedošel naplnění kvůli nesouhlasu některých států.⁵⁸

4. Situace po roce 1989: Rakousko v EU a spolupráce s NATO

Následující dvě kapitoly se budou zabývat vztahem formálně neutrálního Rakouska k Evropským společenstvím/Evropské unii a k Severoatlantické alianci. Vztah k těmto dvěma institucím, které v dnešní době hrají významnou roli v mezinárodním krizovém managementu, byl výrazně ovlivněn změnami po konci studené války. Ačkoli v obou případech bude krátce zmíněn vývoj vzájemných vztahů před rokem 1989, pro zvolené téma bude zásadní analýza proměny rakouské bezpečnostní politiky v následujícím zkoumaném období.

⁵⁵ Heinz Gärtner, *Österreich und die OSZE*, <http://www.core-hamburg.de/documents/jahrbuch/00/Gaertner.pdf> (staženo 10. května 2013), 8.

⁵⁶ V této době byla ministryní zahraničí Rakouské republiky Benita Ferrero-Waldner (ÖVP).

⁵⁷ „OSCE REACT programme sets new standards in deploying field missions“, OSCE <http://www.osce.org/eea/53422> (staženo 10. 5. 2013).

⁵⁸ Erwin, A. Schmidl, „Going International“, 89.

4.1. Rakousko v Evropské unii

Dnešní Společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie je neustále se vyvíjející proces, který v minulosti prošel zásadními proměnami. Právě alespoň stručné popsání těchto proměn je nezbytné pro analýzu rakouské účasti na tomto významném projektu.

4.1.1. Cesta ke Společné zahraniční a bezpečnostní politice Evropské unie

Společná zahraniční a bezpečnostní politika (SZBP) Evropské unie (EU) byla oficiálně založena přijetím Maastrichtské smlouvy v roce 1993 jako jeden z tří hlavních pilířů EU. Jednalo se o institucionální dovršení takřka půl století zahraničně politické a bezpečnostní spolupráce členských zemí EU. Vzniku SBZP předcházelo v minulosti několik iniciativ a uskupení, která s ní byla určitým způsobem spojena.

V roce 1950 vzniklo na základě návrhu francouzského premiéra Reného Plevéna *Evropské obranné společenství* (EOS). Hlavním záměrem bylo vytvořit panevropskou armádu s podílem německých jednotek (ovšem bez vlastního německého velení). Mělo jít o protiváhu snahy USA začlenit SRN do nedávno ustanovené Severoatlantické aliance (NATO). Smlouva byla podepsána v květnu 1952, ale nevešla v platnost paradoxně díky zamítavému stanovisku francouzského parlamentu.

Další iniciativou byl *Bruselský pakt* (častěji též *Západní unie*) z roku 1948, což byla platforma zahrnující sociální, kulturní, hospodářskou a především vojenskou spolupráci mezi Belgií, Francií, Lucemburskem, Nizozemím a Velkou Británií. V říjnu 1954 byl Bruselský pakt rozšířen o Spolkovou republiku Německo a Itálii a tím vznikla *Západoevropská unie* (ZEU). Hlavními cíli bylo položit základ pro poválečnou obnovu, dále vzájemná vojenská pomoc v případě agrese a prohloubení jednoty a spolupráce v otázkách evropské integrace. Velmi významným milníkem této iniciativy bylo začlenění SRN do euroatlantických struktur. Téhož dne, kdy vznikla ZEU, byl podepsán „*Protokol o přístupu SRN k Severoatlantické smlouvě*“. Ratifikace tohoto dokumentu se ve Francii neobešla bez vnitropolitického napětí, protože levice si jen těžko dovedla přestavit znovuvyzbrojení Německa. Poté,

co byla ratifikace spojena s hlasováním o důvěře vlády, byl návrh přijat a SRN se 5. května 1955 stala členem NATO.⁵⁹

V 60. a počátkem 70. let hrála ZEU důležitou roli v integraci SRN do NATO, při obnovení vzájemné důvěry díky kontrole zbrojení v západní Evropě, při řešení statutu Sárska a při komunikaci mezi Evropskými společenstvími (ES) a Velkou Británií.

Od přijetí Velké Británie do ES v roce 1973 postupně význam ZEU upadal a jeho agendu přebírala Rada Evropy a Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEEC).⁶⁰

Počátek 80. let znamenal obnovení debaty o evropské bezpečnosti. Snaha o rozšíření Evropské politické spolupráce (EPS) o bezpečnostní témata prostřednictvím Genscher - Colombova plánu z listopadu 1981 se nesečkala s pozitivním ohlasem, proto se hledala jiná platforma a ZEU se ukázala být vhodnou alternativou. Na základě iniciativy belgické a francouzské vlády byla na zahajovací schůzi ministrů zahraničí ZEU v Římě v říjnu 1984 přijata deklarace, která nově definovala evropskou bezpečnostní identitu, harmonizovala bezpečnostní politiku jednotlivých států a podílela se na posílení bezpečnosti nejen západní Evropy, ale celého severoatlantického prostoru.

Jednání mezi Spojenými státy a Sovětským svazem o redukci počtu nukleárních raket středního doletu si vyžádala rovněž užší evropské bezpečnostní konzultace. Pracovní skupina Rady ZEU vytvořila zprávu o evropské bezpečnostní situaci. Na této bázi byla v říjnu 1987 radou ministrů ZEU přijata „*Platforma evropských bezpečnostních zájmů*“ známá také jako Haagská platforma. Je v ní předznamenán vznik EU a vymezuje bezpečnostní a obranné otázky jako nezbytnou součást tohoto zamýšleného prohloubení ES. Společně s tím bylo rozhodnuto o přijetí Španělska, Portugalska a později i Turecka a Řecka do ZEU.

Od konce 80. let se evropské státy pod záštitou ZEU⁶¹ účastnily vojenských a policejních operací. První probíhala v letech 1988-90 v Perském zálivu, kde bylo nutno vyčistit námořní cesty od min nakladených v průběhu irácko-iránské války. Další série operací přišla s rozpadem Jugoslávie počátkem 90. let. Patří sem mise Sharp Guard, což byla námořní kontrola dodržování zbrojního embarga na Jadranu,

⁵⁹ „History of WEU“, Western European Union, <http://www.weu.int/> (staženo 16. 10. 2012).

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Konkrétně článek VIII. (3) modifikované Bruselské smlouvy.

dále operace na pomoc formování policejních sborů v Mostaru v letech 1993-96 a v Albánii v letech 1997-2001, kontrola plavby na Dunaji nebo pomoc při odminování Chorvatska v letech 1999-2001.^{62 63}

4.1.2. Společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie

Společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie je označením specificky právně a institucionálně strukturované oblasti vnějších vztahů Evropské unie, které jsou rozvíjeny vedle vnějších vztahů členských zemí, nikoli místo nich. Po Maastrichtské smlouvě byla SZBP postupně modifikována dalšími reformními smlouvami primárního práva, konkrétně Amsterdamskou smlouvou z roku 1999, Smlouvou z Nice z roku 2003 a Lisabonskou smlouvou z roku 2009.

Směřování a cíle SZBP převážně vymezuje Evropská rada vůči jednotlivým regionům nebo státům i v jednotlivých oblastech zahraniční politiky jako jsou např. terorismus, šíření zbraní hromadného ničení nebo přístup k nedemokratickým režimům. Cílem této politiky je stabilní a bezpečné prostředí pro občany EU, ochrana společných hodnot a zájmů, nezávislost a celistvost EU, posilování mezinárodní míru a mezinárodní bezpečnosti v souladu se zásadami OSN, rozvíjení a upevňování demokracie, právní stát a podporovat dodržování lidských práv a základních svobod. Nedílnou součástí SZBP je Společná bezpečnostní a obranná politika (SBOP), která zajišťuje operativní schopnost EU prostřednictvím civilních a vojenských prostředků. Tyto prostředky jsou využívány pro mise mimo území EU k udržení míru, pro předcházení konfliktů a k posilování mezinárodní bezpečnosti.⁶⁴

SZBP je formulována na základě shody vlád členských zemí. Tento tzv. mezivládní přístup je možno rozložit do dvou aspektů. Prvním je postavení nadnárodních institucí hájících celoevropské zájmy-Evropská komise, Evropský parlament a Soudní dvůr EU, které je poměrně slabé. Naopak silné postavení mají v SZBP Rada EU a Evropská rada, tedy instituce, ve kterých jsou přímo zastoupeni členové vlád jednotlivých států. Druhým aspektem mezivládního charakteru SZBP je

⁶² Multinational Advisory Police Element to Albania (MAPE), WEU Demining Assistance Mission to Croatia (WEUDAM).

⁶³ „History of WEU“, Western European Union, <http://www.weu.int/> (staženo 16. 10. 2012).

⁶⁴ „Obsah Společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie“, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/vnejsi_vztahy_eu/spolecna_zahranicni_a_bezpecnostni/obsah_spolezne_zahranicni_a_bezpecnostni.html (staženo 24. 1. 2013).

převládající princip jednomyslnosti hlasování, který platí hlavně v obranných a vojenských otázkách, v ostatních případech jsou možné určité výjimky.⁶⁵

Každý stát v EU provádí vlastní zahraniční politiku, nicméně je zde limit v podobě tzv. „požadavku soudržnosti“. Od ustavení SZBP (1993) obsahují zakládající smlouvy EU klauzuli, podle níž členské země „*aktivně a bezvýhradně podporují zahraniční a bezpečnostní politiku Unie*“ a „*zdrží se jakéhokoli jednání, které je v rozporu se zájmy Unie nebo může snižovat účinnost jejího působení jako soudržné síly v mezinárodních vztazích.*“⁶⁶

4.1.3. Rakousko a SZBP

Rakouská politika „aktivní neutrality“, prováděná prakticky od přijetí Státní smlouvy a Zákona o neutralitě v roce 1955 a následně prohloubená za éry kancléře Bruna Kreiského, narazila na své limity počátkem 80. let v důsledku opětovné eskalace studené války. Zahraniční politika se proto postupně přeorientovala směrem k evropské integraci. Přístupová jednání Rakouska s ES byla zahájena ještě před projednáním a schválením Maastrichtské smlouvy a SZBP koncem 80. let. Během těchto jednání byly shledány možné komplikace ohledně slučitelnosti neutrality a připravovaného konceptu SZBP. Proto bylo v listopadu 1991 diplomatickou cestou zasláno stanovisko stávajícím 12 členům ES s ujištěním, že Rakousko bude v duchu solidarity bezvýhradně participovat na vznikající SZBP a jejím dalším dynamickým rozvoji. Během pokračujících přístupových jednání v listopadu 1993 předložila rakouská vláda zástupcům EU další ujištění, ve kterém bylo vymezení vztahu neutrality a SZBP definováno následovně:

„Austria is not obliged to participate in wars, not obliged to accede to military alliances and establish military bases of foreign states on its territory. (...)

„Austria will actively participate in the further development of the security policy structures as provided for in the Treaty on European Union.“⁶⁷

⁶⁵ „SZBP-principy fungování“, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/vnejsi_vztahy_eu/spolecna_zahranicni_a_bezpecnostni/spolecna_zahranicni_a_bezpecnostni_1.html (staženo 24. 1. 2013).

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Paul Luif, „The Changing Role of the Non-Allied Countries in the European Union’s Common Foreign and Security Policy“, in *Österreich in der Europäischen Union* (Wien: Böhlau Verlag, 2003), 284.

Jednalo se o diplomatickou korespondenci formou Aide mémoire.

Tímto prohlášením rakouští politici rovněž ujistili tamní veřejné mínění o tom, že Rakousko vstoupí do EU jakožto „neutrální“ stát. Existovalo totiž nebezpečí, že by občané v referendu vstup do Unie odmítli právě z důvodu odstoupení od statutu neutrality, který je brán jako jeden z hlavních pilířů rakouské národní identity. Rakouská politická scéna nebyla v otázce SZBP tak jednotná, jak by se možná navenek mohlo zdát. SPÖ trvala na zachování neutrality, což dala najevo již na stranickém grémiu v dubnu 1989.⁶⁸ Dnešní rakouský prezident a tehdejší prezident Národní rady Heinz Fischer (SPÖ) se o vznikající SZBP vyjádřil v tom smyslu, že jde o vítanou iniciativu, nicméně rovněž běh na dlouhou trať, a proto je prozatím zachování neutrality na místě.⁶⁹

ÖVP naproti tomu v době zahájení přístupových jednání s ES/EU opatrně deklarovala ochotu přistoupení nejen k SZB, ale i k NATO, jelikož koncept neutrality byl pro mnohé její členy po konci studené války překonaný. Tehdejší ministr zahraničí za ÖVP Alois Mock například vyjádřil přesvědčení, že neutralita a členství v NATO jsou slučitelné, pokud se NATO přemění z vojenského paktu na systém kolektivní bezpečnosti.⁷⁰

Rakousko svým vstupem do EU 1. ledna 1995 přijalo závazky plynoucí z Maastrichtské smlouvy a SZBP, a tím došlo z rakouského pohledu k posunu v neutrálním statutu, nikoli však k jeho zrušení.⁷¹ Z ustanovení SZBP a SBOP plynou vedle práv i povinnosti, a to zejména v podobě podílu na mezinárodním krizovém managementu, mírových operacích EU či případné společné obraně evropského kontinentu. Konkrétně jde o článek 23f odstavec 1 rakouské ústavy, kde je ustanoven podíl Rakouska na SZBP.⁷² Někteří odborníci na mezinárodní právo interpretovali tuto změnu ústavy jako praktický konec neutrality:

„Neutrality is legally seen no longer a correct label for Austria’s status in the community of states.“⁷³

⁶⁸ Heinrich Schneider, „Österreich als Mitglied der Europäischen Union: Sicherheitspolitik zwischen Neutralität und Allianzbeitritt“, in *Österreich in der Europäischen Union* (Wien:Böhlau Verlag 2003), 334.

⁶⁹ *Ibid.*, 336.

⁷⁰ *Ibid.*, 335.

⁷¹ Arno Hickl, „Der Einfluss der neuen europäischen Sicherheitsarchitektur auf die österreichische Sicherheits- und Verteidigungspolitik“ (diplomová práce, Universität Wien, 2006), 62.

⁷² „Bundes-Verfassungsgesetz (B-VG)“, <http://www.verfassungen.de/at/verfassungheute.htm> (staženo 19. 3. 2013).

⁷³ Paul Luif, „The Changing Role of the Non-Allied Countries in the European Union’s Common Foreign and Security Policy“, 284.

Společně s ratifikací Amsterodamské smlouvy schválil rakouský parlament 18. června 1998 novelu ústavy, která výslovně uvádí podíl Rakouska na Petersberských úkolech obsažených ve článku 17 odstavce 4 Amsterodamské smlouvy. Hovoří se zde o účasti na humanitárních a záchranných operacích a vojenských misích k udržení a k vynucení míru. Tyto úkoly se staly součástí SZBP a SBOP a mohou se na nich podílet všechny členské státy Unie.⁷⁴ Zároveň byla k EU přiřčena agenda ZEU (ačkoliv se prozatím nestala přímou součástí EU). Protože Amsterodamská smlouva společně s Petersberskými úkoly poměrně výrazně prohloubila evropskou zahraničněbezpečnostní spolupráci, objevily se spekulace, jestli je Rakousko ještě státem neutrálním, nebo tzv. „*bündnisfrei*“ čili „nealiančním.“ Podle některých odborníků je EU alespoň formálně obranným společenstvím a členství v takovéto organizaci s výše uvedenými závazky se neslučuje se statutem neutrality. Argumentace je tedy podobná jako při vstupu do EU v roce 1995:

*„Der dauernd neutrale Staat darf sich verteidigen, wenn er selbst angegriffen wird; wenn er sich zur **Verteidigungssolidarität mit anderen Staaten oder innerhalb eines Verteidigungskollektiv** bereits erklärt, gibt es die dauernde Neutralität auf.“⁷⁵*

4.1.4. Smlouva o ústavě pro Evropu, Lisabonská smlouva

Co se týče dvou prozatím nejvýznamnějších smluv týkajících se fungování a směřování EU (byť ta první nebyla ratifikována), každá z nich měla výrazným způsobem modifikovat nebo modifikovala SZBP.

V roce 2004 byla v rámci později neratifikované *Smlouvy o ústavě pro Evropu* přijata tzv. „*Doložka o Solidaritě*“, která se zaobírala bojem proti terorismu. Ta vyvolala v části rakouské politické scény i odborné veřejnosti vlnu kritiky, neboť podle některých výkladů přímo zavazovala mimo jiné k vojenské podpoře v případě teroristických útoků na některý ze států EU. Zvolená interpretace byla podle některých kritiků explicitnějšího rázu ve srovnání s mechanismy NATO.⁷⁶

⁷⁴ „Petersberg Declaration“, Western European Union, <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf> (staženo 19. 3. 2013).

⁷⁵ Heinrich Schneider, „Österreich als Mitglied der Europäischen Union: Sicherheitspolitik zwischen Neutralität und Allianzbeitritt“ 361.

⁷⁶ Arno Hickl, „Der Einfluss der neuen europäischen Sicherheitsarchitektur“, 73.

Článek I-43 Smlouvy o ústavě pro Evropu

Doložka solidarity

1. Pokud je některý členský stát cílem teroristického útoku nebo obětí přírodní nebo člověkem způsobené pohromy, jednají Unie a její členské státy společně v duchu solidarity. Unie uvede do pohotovosti veškeré nástroje, které má k dispozici, včetně vojenských prostředků poskytnutých členskými státy, aby

a) - odvrátila teroristickou hrozbu na území členských států;

- chránila před případným teroristickým útokem demokratické instituce a civilní obyvatelstvo;

- poskytla členskému státu pomoc na jeho území, pokud o to požádají jeho politické orgány, v případě teroristického útoku;

b) poskytla členskému státu pomoc na jeho území, pokud o to požádají jeho politické orgány, v případě přírodní nebo člověkem způsobené pohromy...⁷⁷

Oproti „Doložce solidarity“ je v Lisabonské smlouvě v rámci SBOP zahrnuta „Klausule o kolektivní sebeobraně“. Část jejího textu zní:

„Pokud se členský stát stane na svém území cílem ozbrojeného napadení, poskytnou mu ostatní členské státy pomoc a podporu všemi prostředky, které jsou v jejich moci, v souladu s článkem 51 Charty Organizace spojených národů. Tím není dotčena zvláštní povaha bezpečnostní a obranné politiky některých členských států.“⁷⁸

Zvláště poslední citovaná věta poukazuje na rozdílné postavení jednotlivých členských států EU a na jejich bezpečnostněpolitický statut. Jinými slovy jsou zde brány ohledy na neutrální země Evropské unie, jejichž participace na některých typech hlavně vojenských operací může být právě vzhledem k neutralitě omezená.

V rakouském vládním programu z konce roku 2008 se mluví o neutralitě jako o základu, ze kterého dále vychází jeho odpovědný a solidární přístup ke světové a hlavně evropské bezpečnosti.

⁷⁷ „Úřední věstník Evropské unie“, EUR-Lex, Smlouva o ústavě pro Evropu, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:310:0011:0040:CS:PDF> (staženo 19. 3. 2013).

⁷⁸ „Obsah Společně zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie“, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/vnejsi_vztahy_eu/spolecna_zahranicni_a_bezpecnostni/obsah_spolezne_zahranicni_a_bezpecnostni.html (staženo 24. 1. 2013).

*„Auf der Grundlage seiner verfassungsrechtlich **bestimmten immerwährenden Neutralität** wird Österreich weiterhin ein verlässlicher und solidarischer Partner in der Welt sein und sich aktiv an der weiteren **Entwicklung der Europäischen Sicherheits- und Verteidigungspolitik beteiligen.**“⁷⁹*

Co se rakouského veřejného mínění týče, podle Österreichisches Institut für europäische Sicherheitspolitik bylo 50% respondentů pro zachování neutrality, 69% však pro aktivní podíl na celoevropském bezpečnostním rámci. Pro zrušení statutu neutrality se vyslovilo pouze 9% dotázaných.⁸⁰ Podle institutu pro průzkum veřejného mínění SORA se 80% Rakušanů stále hlásí k neutralitě jakožto k jednomu z hlavních pilířů národní identity. Z výše uvedeného plyne, že rakouská veřejnost nedává do protikladu neutralitu a účast na evropské bezpečnostní politice.⁸¹

4.1.5. Helsinský summit EU

Na summitu EU v Helsinkách v roce 1999 bylo odsouhlaseno vytvoření Evropských sil rychlé reakce – European Rapid Reaction Forces (ERRF). K dispozici pro tyto jednotky má být vyčleněno 50 – 60 tisíc vojáků, kteří by byli schopni nasazení do 60 dnů a působit v až 4000 m vzdálené lokalitě po dobu jednoho roku. Cíle formulované v dokumentu „*Headline Goal 2003*“ mělo být dosaženo do roku 2003. Nebylo zamýšleno budovat celoevropskou armádu v pravém slova smyslu, jak to bylo v některých médiích prezentováno, ale spíše šlo o vyčlenění opravdu dostupných národních jednotek pod společným velením.⁸² V následujícím dokumentu „*Headline Goal 2010*“ 2010 z roku 2004 byly specifikovány další cíle, mezi které patřilo mimo jiné vytvoření Evropské bezpečnostní agentury – European Defence Agency (EDA) či dokončení projektu Battlegroups a docílení jejich plné akceschopnosti od roku 2007.⁸³

⁷⁹ „Regierungsprogramm 2008-2013“, Sicherheitspolitik-Landesverteidigung, <http://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=32965> (staženo 19. 3. 2013), 141.

⁸⁰ Arno Hickl, „Der Einfluss der neuen europäischen Sicherheitsarchitektur“, 67.

⁸¹ Ibid., 67.

⁸² „The European Rapid Reaction Force“, The Guardian <http://www.guardian.co.uk/world/2001/apr/11/qanda.derekbrown> (staženo 19. 3. 2013).

⁸³ „Headline Goal 2010“, <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/2010%20Headline%20Goal.pdf> (staženo 19. 3. 2013).

Rakouská vláda v listopadu 2000 schválila participaci rakouských ozbrojených složek na ERF a zavázala se vyčlenit cca 2000 vojáků. Konkrétně jde o jeden prapor pro operace k vynucení míru, druhý prapor pro stabilizační operace a vybrané podpůrné jednotky.⁸⁴

4.1.6. Dohody Berlin Plus

V roce 1996 byl na zasedání Rady NATO v Berlíně schválen koncept Mezinárodních úkolových uskupení (CJTF), které zajišťovaly mechanismy použití vojenských kapacit NATO pro ZEU. Na zasedání NATO ve Washingtonu v roce 1999 pak dostaly předchozí dohody novou podobu za účelem mnohem intenzivnějšího a efektivnějšího využití. Soubor dohod uzavřených mezi NATO a EU dostal název „*Berlin Plus*“. Konečnému podpisu balíčku dohod však ještě předcházely dva důležité kroky, a to přijetí „*Dohody o bezpečnosti informací*“ a „*Prohlášení EU-NATO o SBOP*.“ K definitivní ratifikaci došlo až 16. prosince 2002, protože do té doby Turecko vetovalo tuto iniciativu z obav o možnou aplikaci politiky SBOP na řešení otázky Kypru a kvůli nesouhlasu se schvalovacími mechanismy.⁸⁵

Praktický význam těchto dohod konkrétně pro Rakousko spočívá v tom, že se mírových misí pod záštitou NATO mohou účastnit jednotky neutrálních států EU, jak tomu bylo například v rámci mise SFOR v Bosně a Hercegovině, a naopak. Bylo rovněž ustanoveno stálé zastoupení mezi štáby EU a NATO, probíhá výměna tajných informací atd. Vzájemnou spoluprací na tomto typu operací dochází k efektivnějšímu nakládání s vojenskými kapacitami.⁸⁶

⁸⁴ Arno Hickl, „Der Einfluss der neuen europäischen Sicherheitsarchitektur“, 67.

⁸⁵ Jiřina Krajcová, „Berlín Plus a Evropská bezpečnostní a obranná politika“ (bakalářská práce, Masarykova univerzita v Brně, 2008), 13.

⁸⁶ Nicole Alecu de Fleurs, „National adaptation to the Common and Security Policy (CFSP) of the EU? The effects of the CFSP on the foreign policies of Ireland and Austria“ (disertační práce, Universität Wien, 2007), 230.

4.1.7. Battlegroups

Battlegroups jsou důležitou součástí SZBP a klíčový prvek společné evropské vojenské platformy, stejně tak jsou plně kooperativní s NATO. Jedná se o autonomní prvek sil rychlé reakce postavený na bázi praporu o 1500 vojácích a nutné logistické podpory. Hlavním cílem je rychlost, což znamená schopnost odstartovat operaci do 5 dní po rozhodnutí o vyslání. V pohotovosti mají být neustále dvě Battlegroups rotující po půlročních intervalech, přičemž rozmístění těchto jednotek v případě potřeby by mělo začít nejpozději 10 dní od rozhodnutí vrcholných orgánů EU.⁸⁷

Operace EU Artemis v Kongu se stala úspěšným příkladem kooperace OSN a EU a rychlého nasazení jednotek EU, protože k nasazení evropských jednotek došlo již dva týdny po rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN. Od února 2004 vedly státy jednání ohledně podoby Battlegroups, v listopadu téhož roku byl schválen koncept 13 Battlegroups, kdy vždy 2 jsou v pohotovosti v půlročních intervalech. Ve stejném časovém intervalu se mění i „*lead nation*“, neboli velící stát. Podílet se mohou i nečlenské země EU, které jsou v NATO nebo v přístupových jednáních do EU. Plně operačním se tento projekt stal v roce 2007, ačkoli dosud nebyl přímo použit. V současnosti existuje 13 Battlegroups, ale v půlročních rotacích se střídá pouze jedno, nikoli předpokládaná dvě uskupení, a to z důvodu napjatých vojenských rozpočtů jednotlivých evropských zemí.

V roce 2004 měla rakouská vláda přijmout rozhodnutí o účasti na projektu Battlegroups. Bylo přislíbeno zapojení cca 200 rakouských vojáků, avšak bez blíže specifikovaných úkolů. Jednání se vlekla, a Rakousko tak ztratilo možnost participovat na tomto projektu až do roku 2011, kdy se schvalovaly další rotace jednotlivých praporů. Kontroverze rovněž vzbudil fakt, že by mohlo dojít k nasazení jednotek bez mandátu Rady bezpečnosti OSN. Zvláště SPÖ trvala na mandátu Rady bezpečnosti, ÖVP postačovala formulace článku 23f rakouské ústavy, která je v kontextu s přijetím Amsterodamské smlouvy. Nakonec bylo na celoevropské úrovni odsouhlaseno, že k nasazení Battlegroups není nezbytně nutná rezoluce OSN, ale postačí, aby charakter akce naplňoval základní prvky Charty OSN.⁸⁸

⁸⁷ „The Battlegroups and the EU Civilian and Military Cell“, European Union Factsheet, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Battlegroups.pdf> (staženo 19. 3. 2013), 1.

⁸⁸ Nicole Alecu de Fleurs, „National adaptaiton to the Common and Security Policy“, 235.

4.1.8. Mise EU s rakouskou vojenskou účastí

Ještě před samotným vznikem a odsouhlasením SZBP a před vstupem Rakouska do EU se rakouští vojáci podíleli na pozorovací misi „*European Union Monitoring Mission*“ (EUMM) na území rozpadající se Jugoslávské federace. Další balkánskou misí s rakouskou účastí byla „*EU Police Mission*“ (EUPM) v Bosně a Hercegovině. Od roku 2003 zde sloužilo pět policejních důstojníků a mise byla ukončena 30. června 2012.⁸⁹ V Makedonii působilo v rámci operace „*Concordia*“ jedenáct důstojníků, v policejní operaci „*Proxima*“ v téže zemi dva až tři důstojníci. V misi „*EU Police Advisory Team*“ (EUPAT) mělo Rakousko jednoho zástupce.⁹⁰

Na africkém kontinentě se Rakousko nejvýrazněji zapojilo do mise „*EUFOR Tchad/Republique Centralafricaine*“ (EUFOR Tchad/RCA), kde mělo v roce 2009 bojovou jednotku o síle 160 vojáků. Po převzetí operace ze strany OSN „*Mission des Nations Unie en République Centrafricaine*“ (MINURCAT) o rok později nahradil zmíněnou jednotku oddíl logistiky čítající 134 mužů.⁹¹

Dále je Rakousko zastoupeno dvěma štábními důstojníky v misi *EUSEC RD CONGO*⁹² a rovněž dvěma důstojníky Bundesheeru v 18. února 2013 zahájené operaci „*European Union Training Mission in Mali*“ (EUTM).⁹³

Výraznější zapojení rakouských ozbrojených složek ryze v unijní režii přichází s misí „*Althea*“ v Bosně a Hercegovině. Dne 2. prosince 2004 oficiálně skončila operace SFOR pod vedením NATO a na základě rezoluce RB OSN 1575 ji nahradila mise pod záštitou EU – EUFOR Althea. Vedle vojenských úkolů se vojáci podílejí na civilní obnově a do zrušení EUPM zastřešovali i její činnost.⁹⁴ Althea byla ustanovena na základě již zmíněných dohod Berlin Plus, přičemž NATO si v Bosně a Hercegovině ponechalo cca 150 vojáků převážně ve štábních funkcích a expertních týmech, které mají zemi připravit na vstup do NATO.⁹⁵ Rakouský podíl na operaci Althea činí v březnu 2013 celkově 352 vojáků, jejichž hlavním úkolem je zajištění

⁸⁹ „European Union Police Mission in Bosnia and Herzegovina“, <http://www.eupm.org/> (staženo 18. 3. 2013).

⁹⁰ Nicole Alecu de Fleurs, „National adaptation to the Common and Security Policy“, 232.

⁹¹ Erwin, A. Schmidl, „Going International“, 106.

⁹² EU advisory and assistance mission for security reform in the Democratic Republic of Congo.

⁹³ „Auslandseinsätze des Bundesheeres“, Österreichs Bundesheer, <http://www.bmlv.gv.at/ausle/zahlen.shtml> (staženo 18. 3. 2013).

⁹⁴ „EUFOR Althea“, Österreichs Bundesheer, <http://www.bundesheer.at/truppendienst/ausgaben/artikel.php?id=409> (staženo 18. 3. 2013).

⁹⁵ BiH je od prosince 2006 členem iniciativy Partnership for Peace (PfP) pod záštitou NATO, od dubna 2010 je pak země kandidátskou zemí do NATO.

dodržování mírových dohod, stabilizace oblasti a předcházení a řešení případných konfliktů.

4.2. Vztah Rakouska k Severoatlantické alianci (NATO)

Severoatlantická aliance je klasickým představitelem vojenského paktu, který byl založen v roce 1949 za účelem obrany euroatlantického prostoru a odstrašení Sovětského svazu a jeho satelitů. Po konci studené války nedošlo ke zrušení organizace, jak tomu bylo v případě Varšavského paktu, ale naopak k jeho rozšíření o některé bývalé postkomunistické státy. Cílem mnoha států Evropy je udržet přítomnost Spojených států amerických na kontinentě jakožto bezpečnostního garanta číslo jedna. Mimo úkolů spojených s kolektivní obranou plní NATO zhruba od poloviny 90. let stále více roli spojenou se systémy kooperativní a kolektivní bezpečnosti, navíc čím dál častěji mimo oblast členských států NATO (out of area). Posun od čistě vojenského paktu je tedy patrný i v intenzivní spolupráci NATO s OBSE a OSN, což lze doložit vojenskou přítomností aliance v 90. letech na Balkáně. Zde vystoupilo NATO na podporu mise UNPROFOR, převzalo záštitu nad misemi IFOR a SFOR v Bosně a Hercegovině a nakonec vedlo leteckou ofenzivu proti Svazové republice Jugoslávii v roce 1999. Dodnes je Severoatlantická aliance jediným aktérem, který je schopen vést efektivní vojenské operace na podporu svých členů nebo obecných bezpečnostních zájmů mimo oblast členských států.⁹⁶ Nutno však dodat, že pokračující rozšiřovací snahy NATO nelibě sleduje hlavně Rusko, které se cítí ohroženo rostoucím potenciálem aliance.

Následující kapitola má za cíl poukázat na vztah Rakouska a Severoatlantické aliance v období po roce 1989. Zmíněna bude vzájemná spolupráce obou aktérů na politické a vojenské úrovni, rakouské členství v programu Partnerství pro mír a v neposlední řadě rakouská politická a společenská diskuse ohledně možného vstupu do Aliance a postoje odborné i laické veřejnosti k této problematice.

Před rokem 1989 byl vztah Rakouska a NATO jasně vymezen smlouvou o neutralitě a probíhající studenou válkou. Rakousko se „*Zákonem o neutralitě*“ (Neutralitätsgesetz), který vstoupil v platnost 26. října 1955, zavázalo nevstoupit do

⁹⁶ Hanspeter Neuhold, „Österreichische Sicherheitspolitik“, 18.

žádného vojenského paktu a nepovolit pobyt žádných cizích vojsk anebo zřizování jejich základů. Přesné znění v zákoně je následující:

Artikel 1

*(1) Zum Zwecke der dauernden Behauptung seiner Unabhängigkeit nach außen und zum Zwecke der Unverletzlichkeit seines Gebietes **erklärt Österreich aus freien Stücken seine immerwährende Neutralität.** Österreich wird diese mit allen ihm zu Gebote stehenden Mitteln aufrechterhalten und verteidigen.*

*2) Österreich wird zur Sicherung dieser Zwecke **in aller Zukunft keinen militärischen Bündnissen beitreten und die Errichtung militärischer Stützpunkte fremder Staaten auf seinem Gebiete nicht zulassen.***⁹⁷

NATO tak představuje jeden ze subjektů, vůči nimž byla rakouská neutralita fakticky vymezena, což dodnes ovlivňuje náhled rakouské veřejnosti i části politické reprezentace na tuto organizaci.⁹⁸ Po pádu železné opony došlo v Evropě k zásadní proměně bezpečnostní situace, postupně se proměňovala (nebo hledala nová) role NATO a rakouští představitelé si začali uvědomovat potřebu opětovného vymezení stávající bezpečnostní doktríny i zahraniční a bezpečnostní politiky. Část z nich se začala přiklánět k užší spolupráci s NATO, někteří hovořili o plnohodnotném členství. Nicméně měsíc po vstupu Rakouska do EU, konkrétně 10. února 1995, přistoupilo Rakousko k programu Partnerství pro mír.

4.2.1. Partnerství pro mír (*Partnership for Peace - PfP*)

Spolupráce mezi NATO a zanikající Varšavskou smlouvou se začala prohlubovat již od roku 1990. K vedení tohoto dialogu byl v roce 1991 založen „*Severoatlantická rada pro spolupráci (The North Atlantic Cooperation Council - NACC)*“. Samotný program spolupráce Partnerství pro mír vznikl v roce 1994 a mezi jeho hlavní úkoly patří posilování stability, omezování ohrožení míru a budování bezpečnostních vazeb mezi jednotlivými partnerskými státy a NATO a mezi partnerskými státy navzájem.

⁹⁷ „Bundesverfassungsgesetz vom 26. Oktober 1955 über die Neutralität“, Österreichs Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich (ročník 1955, 4. listopadu 1955) http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/1955_211_0/1955_211_0.pdf (9. 4. 2013).

⁹⁸ Katarína Vrablová, „Vývoj rakouské neutrality z pohledu účasti Rakouska na SZBP a aktivitách NATO“ (bakalářská práce, MUNI 2008), 21.

Předpokladem je vojenská spolupráce a možnost bezpečnostních konzultací. Jednotlivé země mají možnost vybrat si, na čem konkrétně hodlají s NATO spolupracovat, poté je vypracován společný dvouletý „*Program individuálního partnerství a spolupráce (Individual Partnership and Cooperation Programme)*“. Na summitu NATO v Lisabonu v listopadu 2010 bylo schváleno, že si všechny partnerské země mohou vybrat z „*Menu partnerství a spolupráce (Partnership and Cooperation Menu)*“, které nabízí až 1 600 možností spolupráce. Nutno však podotknout, že PfP neposkytuje spolupracujícím státům bezpečnostní záruky ani automatické budoucí členství v NATO. Hlavní cíle programu Partnerství pro mír jsou:

- transparentnost při obranném plánování a při sestavování vojenských rozpočtů
- zajištění demokratické kontroly ozbrojených sil
- připravenost participovat na operacích pod mandátem OSN nebo OBSE
- spolupráce s NATO v oblasti plánování a výcviku
- dlouhodobý rozvoj vojenských sil vedoucí k hlubší spolupráci s Aliancí.⁹⁹

4.2.2. Rakouská vnitropolitická diskuse o NATO

Kancléř Vranitzky zdůraznil, že účast na programu PfP v žádném případě neznamená předstupu rakouského členství v NATO a že nejde o porušení neutrality. Na programu se podílejí i ostatní neutrální nebo „nealianční“ státy EU a operativně spadá pod Severoatlantickou radu, ve které jsou však zastoupeni jen členové Aliance. Účast na PfP je regulována v rámci individuálního programu (viz výše), a Rakousko si tak může zvolit oblast a formu spolupráce. Zastánci rakouské neutrality považují PfP za vhodnou a dostačující alternativu k členství v NATO. Rakousko se zde může podílet na zajišťování světového míru, účastnit se humanitárních a mírových operací, a poskytovat tak nezbytnou míru solidarity, aniž by se definitivně vzdalo své neutrality.¹⁰⁰

⁹⁹ „Partnership for Peace programme“, NATO, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm (staženo 9. 4. 2013).

¹⁰⁰ Heinrich Schneider, „Österreich als Mitglied der Europäischen Union: Sicherheitspolitik zwischen Neutralität und Allianzbeitritt“, 335.

V březnu 1996 zadala rakouská vláda expertům na zahraniční a bezpečnostní politiku za úkol vypracovat dokument, která by vytyčil možnosti směřování Rakouska v této oblasti. Dokument byl označován jako „*Optionenbericht*“ a výsledky měly být známy koncem března 1998.

Než budou blíže představeny výstupy *Optionenbericht*, je potřeba se seznámit s postoji politické reprezentace a veřejného mínění. V květnu 1996 ukázal průzkum, že 56% Rakušanů vidí členství v NATO jako neopodstatněné. Na politické scéně se protichůdné názory projevovaly hlavně ve vládní koalici mezi ÖVP a SPÖ.

Obecně lze říci, že zastáncem vstupu do NATO byla ÖVP, o čemž rozhodlo předsednictvo strany na zasedání v červenci 1997. Ministr obrany Werner Fasslabend (ÖVP) již v červnu 1996 prohlásil, že Aliance prochází proměnou od vojenského paktu pod vedením USA k bezpečnostní organizaci a na dotaz ze strany FPÖ ohledně jeho nahlížení na Rakousko odpověděl, že je vnímáno pozitivně a přistoupení země by bylo vítáno.¹⁰¹

Opačný názor měl předseda zahraničního výboru Národní Rady Josef Cap (SPÖ), který ostře napadl případné členství Rakouska v NATO. Poněkud zdrženlivější stanovisko zaujali kancléř Franz Vranitzky a tehdejší předseda národní rady Heinz Fischer (oba SPÖ). Nevyloučili přímo členství v NATO, nicméně dali najevo, že vstup do této organizace a odstoupení od neutrality není automatickou záležitostí a tyto kroky je potřeba důkladně a věcně prodiskutovat. Kladně se k členství v Alianci stavěli i někteří další sociální demokraté. Hannes Swoboda vyjádřil přesvědčení, že Rakousko bude muset vážně přemýšlet o členství v NATO, neboť ZEU časem pozbude platnost. Sociálně demokratický diplomat Thomas Nowotny viděl členství jako nejlepší možnou alternativu, zvláště s ohledem na tehdy připravovaný vstup okolních postkomunistických států.

Celkově nebyla pozice SPÖ v roce 1996 ohledně vstupu do NATO definitivně zamítavá. Strana se spíše programově „hledala“ a doufala v lepší a propracovanější bezpečnostní spolupráci na evropské úrovni, které dávali její členové přednost a vyplývalo to i z oficiálních stanovisek strany. Od dubna 1997 nový kancléř Viktor Klima (SPÖ) byl, co se bezpečnostních otázek týče, otevřenější než jeho předchůdce a nepřímo připustil členství v NATO:

¹⁰¹ Heinrich Schneider, „Österreich als Mitglied der Europäischen Union: Sicherheitspolitik zwischen Neutralität und Allianzbeitritt“, 340..

„Wenn wir ein europäisches Sicherheitssystem haben – egal wie das dann heißt, NATO – neu oder WEU, und (das) die solidarische Mitwirkung an friedenshaltenden Prozessen mit einschließt, warum sollten wir das dann nicht tun?“¹⁰²

Dne 8. června 1997 bylo na summitu v Madridu rozhodnuto o přijetí České republiky, Maďarska a Polska do NATO v roce 1999. O den později na vrcholném setkání zástupců států participujících na programu PfP kancléř Klima vyvrátil tradiční předpojatost SPÖ vůči NATO.

Mimo jiné i na základě předchozích kancléřových vyjádření rozhodlo předsednictvo ÖVP o prosazení přístupu Rakouska do Aliance společně se zmíněnými středoevropskými státy. Lidovci vycházeli z názoru, že NATO se díky vytvoření programu PfP, deklarované spolupráci se ZEU a díky snaze o užší zapojení Ruska a Ukrajiny do evropského obranného rámce vzdálilo od čistě vojenského paktu, kritizovaného socialisty, a stalo se bezpečnostní organizací.¹⁰³

4.2.3. Postoje veřejnosti ke vstupu do NATO

Průzkumy veřejného mínění týkající se neutrality a vstupu do NATO ukázaly několik zajímavých skutečností. V roce 1996 se pro zachování neutrality vyslovilo 71% obyvatel. O měsíc později ale 64% dotázaných podporovalo vstup do NATO, ovšem za předpokladu zachování neutrality. Stejně tak podíl na rozšíření SZBP podpořilo 79% dotázaných.

Z bližšího pohledu na průzkumy veřejného mínění vyplývá, že velmi záleží na způsobu dotazování. Pokud je otázka položena jednoduše, tzn. „Jste pro nebo proti vstupu do NATO?“, pak je kladných odpovědí méně, než když otázka obsahuje i jiné aspekty, jako například finanční nákladnost samostatné obranné politiky. V tomto případě pak počet kladných odpovědí stoupá. Stejně jako v roce 1996, i v roce 1997 byla nadpoloviční většina obyvatel pro vstup do NATO, avšak podmínkou bylo zachování alespoň částečné neutrality. Byla-li ovšem otázka formulována přímo na vstup do NATO nebo WEU a bylo zde zmíněno zrušení statutu neutrality, pak se kladné odpovědi propadly na cca 25%.

¹⁰² Heinrich Schneider, „Österreich als Mitglied der Europäischen Union: Sicherheitspolitik zwischen Neutralität und Allianzbeitritt“, 345.

¹⁰³ Ibid., 346.

Názory veřejnosti na bezpečnostní politiku byly a jsou značně nestabilní, což dozajista pramení z nedostatečné znalosti problematiky a malé pozornosti, kterou jí věnovaly politické strany. Ty se v mediálním prostoru příliš nepouštěly do konfrontačních diskusí ohledně témat souvisejících se vstupem do NATO nebo se SZBP.¹⁰⁴

4.2.4. Optionenbericht

SPÖ se dostávala do stále většího tlaku a Heinz Fischer varoval lidovce, že tento tlak není prospěšný, stejně tak jako prosazování jen jedné alternativy, tedy vstupu do NATO. V březnu 1998 se pracovní skupina SPÖ zabývající se bezpečnostní politikou, jejíž výstupy považoval kancléř Klima za definitivní, vyslovila proti vstupu do Aliance. Naopak bylo doporučeno prohloubení spolupráce v rámci PfP a prohloubení integrace v rámci SZBP.¹⁰⁵

ÖVP slovy ministra obrany Fasslabenda považovala za nutné, aby výstupy Optionenbericht jasně doporučily členství NATO, jinak prý nemá celá zpráva cenu. Kancléř Klima v televizní debatě odmítl vstup do NATO a v duchu výstupů pracovní skupiny SPÖ vyslovil podporu evropské bezpečnostní politice. Odmítnutím vstupu do NATO podle jeho slov nemělo být chápáno jako vymezení se proti USA, ale jako podpora funkční evropské bezpečnostní platformy, která by s Aliancí byla ve vztahu partnerském, nikoli podřízeném.¹⁰⁶

Optionenbericht byla dokončena koncem března 1998. Jednotlivé možnosti směřování bezpečnostní politiky byl obsažené v kapitole 5:

- dosavadní směřování zahraniční a bezpečnostní politiky s důrazem na posílení SZBP
- spolupráce na prohloubení konceptu PfP
- vstup do ZEU
- zahájení intenzivního dialogu s NATO ohledně vstupu
- vstup do NATO.

¹⁰⁴ Wilhelm Sandrisser, „Zur österreichischen NATO – Diskussion: Positionen, Ursachen, Herausforderungen für die Politik“, (Wien, Institut für strategische Forschungen Landesverteidigungsakademie, 1998), 4.

¹⁰⁵ Ibid., 2.

¹⁰⁶ Heinrich Schneider, „Österreich als Mitglied der Europäischen Union: Sicherheitspolitik zwischen Neutralität und Allianzbeitritt“, 349.

Argumenty SPÖ proti vstupu do NATO byly následující:¹⁰⁷

- Rakousko není v současnosti vojensky ohroženo a vstup do vojenské aliance není nutný
- rozšířením NATO může vést k novým třecím plochám v Evropě
- Rakousko by mělo rozhodovat o nasazení vojsk v zahraničí výhradně samostatně
- rakouské členství v Alianci by bylo drahé
- členstvím v Alianci by došlo ke ztrátě neutrálního statutu, který je ze strany SPÖ důležitým bezpečnostním Instrumentem.

Argumenty tehdejšího ministra obrany Wenera Fasslabenda a člena ÖVP pro rakouské členství v NATO:¹⁰⁸

- větší bezpečnost Rakouska
- možnost současně se podílet na SZBP
- lehčí integrace nových demokratických evropských zemí, přičemž Rakousko by sehrálo roli „mostu“
- větší váha evropských států v NATO díky rakouskému členství
- finanční výhody.

Na společném jednání zástupců koalice nedošlo ke shodě a Optionenbericht nebyla přijata jako závazný dokument zásadní pro budoucí rakouskou bezpečnostní politiku. Lidovci se jasně vyslovili pro vstup do Aliance, ačkoli netrvali na okamžitém rozhodnutí, sociální demokraté naproti tomu nakonec nepočítali se vstupem do NATO ani jako o jedné z možných variant jednání. Neutralita vždy znamenala pro SPÖ vždy více, už jen díky historické zkušenosti z Kreiskyho éry a tzv. „rakouské cesty“. Sociální demokraté vždy poukazovali na neutralitu jako součást rakouské národní identity.

¹⁰⁷ Wilhelm Sandrisser, „Zur österreichischen NATO – Diskussion: Positionen, Ursachen, Herausforderungen für die Politik“, 3.

¹⁰⁸ Ibid., 4.

4.2.5. Mise IFOR a SFOR

Se vstupem Rakouska do EU a PfP vzrostla nutnost většího zapojení Bundesheeru do mezinárodním krizovém managementu, v tomto případě na mírových, stabilizačních a humanitárních operacích. Ve stejné době vrcholila krize na Balkánském poloostrově, konkrétně občanská válka v Bosně a Hercegovině a Chorvatsku.¹⁰⁹ Po ukončení bojů byla na základě rezoluce RB OSN 1031 a Pařížských smluv vycházejících z Daytonské dohody v prosinci 1995 ustanovena mise pod velením NATO – „Implementation Force“ (IFOR), kterou o rok později v prosinci 1996 nahradila mise „Stabilisation Force“ (SFOR). V rámci této operace bylo od února 1996 nasazeno 300 rakouských vojáků v kontingentu BELUGA (BELgian-LUXembourg-Greek-Austrian) severně od Sarajeva. V roce 1999 byl počet rakouských vojáků v Bosně a Hercegovině redukováno už jen na 55 v rámci německého kontingentu v Rajlovaci, od března 2001 působili pouze jednotliví důstojníci v hlavním štábu SFOR v Sarajevu.¹¹⁰

4.2.6. Rakousko a NATO v kosovské krizi

Doba jednání o vstupu do NATO a o závěrech Optionenbericht koresponduje s kosovskou krizí a s následnými leteckými útoky států NATO proti Svazové republice Jugoslávii (SRJ). Pro mnohé rakouské odpůrce vstupu byla operace „*Spojenecká síla*“ (Allied Force)¹¹¹ bez mandátu Rady bezpečnosti OSN jasným argumentem pro jejich odmítavé stanovisko. To bylo navíc umocněno faktem, že operace byla spuštěna vzápětí po přijetí České republiky, Maďarska a Polska do NATO, tedy té skupiny států, ve které mohlo být i Rakousko, a že mohlo být postaveno před složitý rozhodovací proces s ohledem na zahájení vojenských akcí proti SRJ.

Vojenský zásah bez mandátu OSN byl diskutován jak ve členských státech aliance, tak i v Rakousku už před jeho samotným zahájením. Rakouská vláda se

¹⁰⁹ Pro tuto dobu jsou charakteristické dva zásadní momenty, které vedly k větší angažovanosti západních států na Balkáně. Prvním bylo dobytí muslimské enklávy Srebrenica bosensko-srbskou armádou spojený s masakry civilního obyvatelstva, která vedla k zásahu NATO právě proti armádě bosenských Srbů. Druhým momentem byla operace chorvatských ozbrojených sil „Bouře“ (Oluja), při které byla za podpory leteckých sil NATO zničena separatistická Republika Srbská krajina v Chorvatsku a vyhnáno téměř veškeré srbské obyvatelstvo.

¹¹⁰ Erwin A. Schmidl, „Going International“, 118.

¹¹¹ Probíhala od 23. března do 10. června 1999.

usnesla na tom, že případné vyslání mírových jednotek do Kosova bude muset proběhnout výhradně pod mandátem OSN.¹¹² V průběhu operace byla ze strany kancléře Klimy vyjádřena podpora zvoleného postupu hlavně z toho důvodu, aby vystupování EU navenek bylo pokud možno co nejjednodušší.¹¹³ Na druhou stranu ale nebylo schváleno otevření rakouského vzdušného prostoru pro letadla NATO, ani povoleny transporty vojsk a materiálu, protože by to bylo v rozporu s platnými zákony. Slovy ministra obrany Wolfganga Schüssela (ÖVP):

„Die Gesetzlage sei eindeutig, die NATO-Operation ein Angriff, und die Rechtslage verbiete die Genehmigung von Überfliegen.“¹¹⁴

Někteří členové SPÖ a Zelených (Die Grünen) velmi kriticky vystupovali vůči operaci NATO. Sociální demokrat Peter Schieder tvrdil, že NATO už není obranný, nýbrž útočný pakt a poslankyně Zelených Madeleine Petrovic prohlásila:

„Dass sie NATO sich inzwischen zu einem US-dominierten Angriffspakt gewandelt hat und eben keine geeignete Einrichtung zur Verteidigung der Menschenrechte ist, beweist das tragische Schicksal der Tausenden Flüchtlinge. Für derartige wahnwitzige und mörderisch-gefährliche Offensiven, die mit den Menschenrechten rein gar nichts mehr zu tun haben, kann es keinen Konsens haben.“¹¹⁵

Veřejné mínění z 47% shledávalo letecké útoky jako nutné, 26% respondentů bylo proti. Jiná byla situace ohledně povolení přeletů a transportů přes rakouské území. Zde bylo proti 60% dotázaných.¹¹⁶

Kosovo Force - KFOR¹¹⁷

Na základě rezoluce RB OSN č. 1244 a se souhlasem Svazové republiky Jugoslávie byla v červenci 1999 spuštěna mezinárodní mírová operace KFOR v rámci NATO, avšak pod velením mise OSN *United Nations Mission in Kosovo* (UNMIK).

Rakouští vojáci v misi KFOR byli členy mnohonárodní brigády „Jihozápad“ (Süd-West) pod německým velením. Nasazen byl motorizovaný prapor Bundesheeru

¹¹² Heinrich Schneider, „Österreich als Mitglied der Europäischen Union: Sicherheitspolitik zwischen Neutralität und Allianzbeitritt“, 365.

¹¹³ „Klima bekräftigt sein Verständnis für NATO“, *Der Standard*, 22. 4. 1999, 8.

¹¹⁴ „Koalition in Handschellen“, *Der Standard*, 16. 3.1999, 5.

¹¹⁵ „Bomben für Menschenrechte?“, *Der Standard*, 10. 4. 1999, 38.

¹¹⁶ Heinrich Schneider, „Österreich als Mitglied der Europäischen Union: Sicherheitspolitik zwischen Neutralität und Allianzbeitritt“, 366.

¹¹⁷ „Security Council Resolution 1244 (1999)“, *Security Council Resolutions 1999*, <http://www.un.org/docs/scres/1999/sc99.htm> (staženo 17. 4. 2013).

s transportéry Pandur a dvěma vrtulníky Agusta-Bell 212 v rámci úkolového uskupení „Task Force Dulje“ v oblasti blízko hranic s Makedonií. Sloužilo v něm 530 rakouských, 160 švýcarských a 90 vojáků. Brigáda byla v roce 2006 rozdělena do dvou úkolových uskupení Jih a Západ, přičemž rakouští vojáci nadále působili v uskupení Jih v rámci tzv. „Manoeuvre Battalion“.

V květnu 2008 převzali rakouští důstojníci velení nad úkolovým uskupením Jih a počet mužstva byl navýšen na 700. Přibyla i další technika zastoupená vrtulníky S-70 Blackhawk a SA-316 Alouette III.¹¹⁸ Ačkoli byli vojáci KFOR ze strany albánského obyvatelstva vítáni jako osvoboditelé, v roce 2004 se situace vyostřila zvláště vůči zbytkovému srbskému obyvatelstvu, ortodoxní církvi i vojákům KFOR. Bundesheer na zvýšené napětí a probíhající demonstrace reagoval navýšením počtu vojáků a vybavením jednotek gumovými projektily a granáty se slzným plynem. Při dalších nepokojích v březnu došlo opět k posílení rakouského kontingentu. V současné době je v Kosovu v rámci mise KFOR nasazeno 357 vojáků.¹¹⁹

4.2.7. International Security Assistance Force – ISAF

Po útocích na WTC 11. září 2001 se pozornost obrátila směrem k Afghánistánu, kde radikální islamistické hnutí Taliban poskytovalo zázemí teroristům z Al-Kajdá, kteří byli za útoky odpovědní. Na základě rezolucí RB OSN 1386 a historicky prvního použití článku 5 Washingtonské smlouvy byly zahájeny vojenské operace v Afghánistánu k dopadení osob odpovědných za útoky a k poražení hnutí Taliban. Probíhaly zde paralelně dvě operace, přičemž první, ISAF, pod patronací OSN a druhá, „*Trvalá Svoboda*“ (Enduring Freedom), pod velením NATO.

Rakousko se na základě všeobecné solidarity rozhodlo podílet se na misi ISAF, v rámci které nasadilo v Afghánistánu v roce 2002 menší jednotku v rámci mnohonárodnostního praporu, který plnil bezpečnostní úkoly v hlavním městě Kábulu a okolí. Vzhledem k vytíženosti Bundesheeru v jiných operacích byla velikost kontingentu i doba působení omezena a její mandát skončil v prosinci 2002.

Druhý rakouský kontingent byl nasazen od července do října 2005 kvůli posílení bezpečnosti v zemi před volbami v září 2005. Jednotka cca o síle roty byla

¹¹⁸ Erwin A. Schmidl, „Going International“, 135.

¹¹⁹ „Zahlen, Daten, Fakten“, Auslandseinsätze des Bundesheeres, <http://www.bmlv.gv.at/ausle/zahlen.shtml> (staženo 20. 4. 2013).

začleněna do německého Provinčního a rekonstrukčního týmu (PRT) v severoafghánském Kunduzu. Rakouští vojáci měli za úkol hlídat letiště v Talagonu, provádět patroly a podporovat civilní zaměstnance PRT. Vedle tohoto nasazení sloužili ještě tři rakouští důstojníci ve velitelských strukturách ISAF.¹²⁰

Závěr

Rakouská zahraniční a bezpečnostní politika se po roce 1989 již neváže výhradně na neutralitu, která byla v realitě studené války jejím stěžejním bodem. S pádem železné opony se objevily nové bezpečnostní výzvy a zároveň i možnosti a Rakousko muselo nově formulovat svoji bezpečnostní politiku. Patrné je to zejména z jeho dvou nejnovějších vládních bezpečnostních doktrín z let 2001 a 2011. Tyto dokumenty jasně ukazují, jak se proměnila bezpečnostní pozice Rakouska v regionu střední Evropy, potažmo Evropy jako celku. Nová nebezpečí neplynou z reality dvou bloků a země není bezprostředně vojensky ohrožená. Tato nebezpečí jsou mnohem komplexnější a nevyzpytatelnější, byť nejsou (zvláště pro veřejnost) na první pohled aktuální. Mezi ta nejvíce diskutovaná „nová nebezpečí“ patří například terorismus, lokální konflikty, organizovaný zločin, nelegální migrace, kyberterorismus, nedostatek zdrojů nebo pandemie zákeřných nemocí.

Vedle nebezpečí definují doktríny také rámce pro provádění bezpečnostní politiky. Celkovým rámcem je tzv. „*Umfassende Sicherheit*“ (všezahrnující bezpečnost), který definuje celé spektrum možných ohrožení. Druhým rámcem je „*Präventive / Integrierte Sicherheit*“ (preventivní/integrovaná bezpečnost), který klade důraz na mezinárodního krizový management a prevenci případného konfliktu. Pozdější přibyly ještě okruhy „*Proaktive Sicherheit* „ (prevence konfliktů) a „*Solidarische Sicherheit*“, kde se počítá s plnou participací na evropské obraně.

Rakousko se tedy i na základě bezpečnostních doktrín jako formálně neutrální stát aktivně podílí na mezinárodním krizovém managementu skrze čtyři významné mezinárodní instituce/aktéry. V případě OSN, jehož členem je prakticky od nabytí plné státní suverenity v roce 1955, jde již o tradiční a aktivní spolupráci. Do mírových, policejních, pozorovatelských nebo humanitárních misí OSN po celém

¹²⁰ Erwin A. Schmidl, „Going International“, 145.

světě Rakousko posílá své vojáky od roku 1960, kdy se v asi stovce operací vystřídal přes 90 000 vojáků Bundesheeru. Tato čísla jasně dokládají aktivní a solidární přístup Rakouska ke světové bezpečnosti. V mnoha z těchto misí vydobyli rakouští vojáci, policisté nebo civilní pracovníci své zemi velmi dobré mezinárodní renomé. Za všechny bych zmínil významnější operace *United Nations Peacekeeping Force in Cyprus* (UNFICYP), *United Nations Truce Supervision Organization* (UNDOF) na Golanských výšinách nebo *United Nations Interim Force in Lebanon* (UNIFIL). S OSN pojí Rakousko i (poněkud kontroverzní) osoba generálního tajemníka Kurta Waldheima, nebo trojnásobné členství Rakouska coby nestálého člena Rady bezpečnosti.

Druhou dnes již tradiční institucí je KBSE/OBSE, na jejímž vzniku se Rakousko v době studené války v rámci détente aktivně podílelo. Stejně jako v případě OSN se jedná o velmi intenzivní a dlouhodobou spolupráci. KBSE navázala dialog mezi bloky, po konci bipolarity se z ní vzešlá OBSE stala instrumentem kooperativní bezpečnosti, který v současnosti zahrnuje nejvíce států ze všech ryze bezpečnostních institucí na světě. Rakouský zájem na této instituci je patrný i z umístění jejího generálního sekretariátu ve Vídni. Dlouhodobou snahou z rakouské strany je zefektivnit mezinárodní spolupráci v rámci OBSE, což opět vyplývá z nejnovější bezpečnostní doktríny. Konkrétní přínos lze spatřit v nasazení pozorovatelů do krizových oblastí bývalé Jugoslávie nebo bývalých kavkazských a středoasijských republik Sovětského svazu.

Rok 1989 znamenal pro Rakousko poměrně zásadní změnu v dosavadní bezpečnostní strategii. Rozpad bipolárního uspořádání v Evropě tlačil rakouské představitele k přeformulování dosavadních bezpečnostních doktrín i k větší míře spolupráce s ostatními aktéry světové bezpečnosti. Nejvýznamnějším aktérem je pro Rakousko bezesporu Evropská unie, jejíž Společná zahraniční a bezpečnostní politika z pohledu některých odborníků dosti podkopává neutrální statut země. Rakouští představitelé a rovněž většina odborné veřejnosti však v Evropské unii nevidí čistě vojenský pakt, a proto je z jejich pohledu členství v této instituci s neutralitou slučitelné. Jak plyne i z formulací použitých v Lisabonské smlouvě, je zde určitý manévrovací prostor, neboť „*není dotčena zvláštní povaha bezpečnostní a obranné politiky některých členských států.*“ Přínos Rakouska v misích Evropské unie také není zanedbatelný. Výrazněji se Bundesheer podílel na misi *EUFOR Tchad/Republique Centralafricaine* (EUFOR Tchad/RCA) a dosud stále působí

v misi EU Althea v Bosně a Hercegovině, která nahradila misi SFOR. Přes počáteční otálení jsou v rámci Bundesheeru vyčleněny jednotky pro tzv. *Battlegroups*, stejně tak pro *Evropské síly rychlé reakce – European Rapid Reaction Forces* (ERRF). Do budoucna zůstává otázkou, jakým směrem se bude SZBP ubírat, nicméně solidarita Rakouska v rámci Evropské unie byla několikrát jasně definována.

Dalším aktérem mezinárodní bezpečnosti, se kterým Rakousko udržuje určitý typ vztahů, je Severoatlantická aliance. Určitý typ vztahů píše záměrně, neboť Rakousko není členem této organizace, přesněji řečeno vojenského paktu. Od podepsání Státní smlouvy a Zákona o neutralitě mělo Rakousko přímo zapovězeno vstup do NATO, protože to byla jedna z hlavních podmínek Sovětského svazu při udělení souhlasu se stažením svých okupačních vojsk z rakouského území. V průběhu studené války tedy nebyla jakákoli forma spolupráce mezi Rakouskou republikou a Severoatlantickou aliancí možná. Situace se změnila po roce 1989, kdy se zásadními politickými i geografickými proměnami objevila pro Rakousko (nejen hypotetická) možnost stát se členem NATO. Někteří rakouští politici viděli v plnohodnotném členství skvělou možnost zajistit bezpečnost státu a navíc mít potenciál spolurozhodovat na chodu této organizace. Odklon od neutrality pro ně nebyl výraznější problém, byli i tací, kteří viděli slučitelnost neutrality a členství v NATO. Nutno dodat, že hlavním předpokladem byla transformace NATO z čistě vojenského paktu směrem k aktérovi kolektivní a kooperativní bezpečnosti. Nejvíce se ve druhé polovině 90. let o vstup zasazoval tehdejší ministr obrany za Österreichische Volkspartei (ÖVP) Werner Fasslabend a k jeho názorům se nakonec přiklonila většina jeho spolustraníků. Toto stanovisko však nesdíleli zástupci druhé velké politické strany Sozialdemokratische Partei Österreichs (SPÖ). Někteří nebyli vyloženě proti vstupu do NATO, ale tlak ze strany ÖVP je spíše od dalších debat odradil, což bylo patrné při odmítnutí Optionenbericht. Lidovecké argumenty vycházeli i z toho, že o členství v NATO se přihlásily okolní postkomunistické země a Rakousko by tak bylo (kromě hranic se Švýcarskem) obklopeno členskými státy NATO. Z praktického hlediska se jim jevílo lepší být členem a mít plnohodnotný hlas uvnitř aliance než stát vně. Na změnu ústavy, kterou by si členství vynutilo, neměla ÖVP dostatek hlasů a vypsání referenda by bylo nejistým počinem, protože členství v NATO a odklon od neutrality většina veřejnosti nakloněna nebyla. Ačkoli byla členství v alianci jako jedna z možností uvedena v bezpečnostní doktríně z roku

2001, rakouský nesouhlas s americkou intervencí v Iráku v roce 2003 tuto cestu patrně definitivně uzavřel.

Spolupráce se Severoatlantickou aliancí však funguje na bázi programu „*Partnerství pro mír*“ (Partnership for Peace), kde si Rakousko může samo zvolit, jak těsnou míru spolupráce hodlá aplikovat. Členem této iniciativy je od roku 1995 a dosud se podílelo na několika stabilizačních a mírových operacích pod záštitou NATO, nutno podotknout, že s mandátem Rady bezpečnosti OSN. Bundesheer se podílel na misi „*Stabilisation Force*“ (SFOR) v Bosně a Hercegovině, dále na misi „*Kosovo Force*“ (KFOR) v Kosovu a dokonce na misi „*International Security Assistance Force*“ (ISAF) v Afghánistánu, kam byly vyslány celkem dva kontingenty.

Zásadním limitem v zahraniční a bezpečnostní politice Rakouska je jeho neutrální statut, jakkoli se může zdát modifikovaný nebo pro některé dokonce přežitý. Podle práva bez jeho zrušení (souvisejícím se změnou ústavy) nelze vstoupit do žádného vojenského paktu. Zásadní podmínka neutrality, tzn. studená válka a její blokové rozdělení již pominula, nicméně odklon od neutrality není na pořadu dne. Hlavním důvodem je to, že se z neutrality stala v průběhu 2. poloviny 20. století jedna z hlavních součástí identity moderního rakouského národa. Pomohla Rakušanům odlišit se od německého národa a díky zahraničně-politickým aktivitám zejména za Kreiskyho éry získat patřičné sebevědomí na mezinárodním poli. Rakouská společnost stále vnímá případný odklon od neutrality citlivě, což dokládají i průzkumy veřejného mínění.

Dalším limitem v zahraniční a bezpečnostní politice je rozloha a potenciál Rakouska. Jeho diplomatické aktivity tyto dva faktory poměrně výrazně převyšují, nicméně stále se řadí mezi tzv. „*Kleinstaaaten*“. Vojenský potenciál Rakouska, jakkoli se může zdát ve srovnání s okolními podobně velkými státy větší, je stále založen na prezenční službě. Podle „*Evropské obranné agentury*“ (EDA) se počet vojáků pohybuje okolo 30 000, civilních zaměstnanců je pak asi 9 000. Zhruba polovina celkového počtu vojáků jsou branci. Vedle pravidelné armády disponuje Rakousko ještě systémem milic, ve kterých je k dispozici dalších 30 000 aktivních rezervistů. Pro nasazení v zahraničí v rámci závazků vyplývajících z členství ve výše zmíněných institucích je vyčleněno kolem 2000 vojáků, přičemž reálně nasazeno v zahraničí je vždy asi 1000 z nich. Ačkoli se může zdát toto číslo malé, je potřeba si uvědomit několik faktorů. Prvním z nich je délka trvání konkrétní mise. Při dlouhodobější misi

vojáci rotují většinou v šestiměsíčních intervalech, proto je potřeba mít neustále vyčleněno stejné množství vojáků, kteří jsou buď na odpočinku, nebo se na konkrétní misi připravují. Druhým faktorem je systém branné povinnosti, kdy není možné posílat do zahraničních misí mladé vojáky základní služby. Profesionální sbor proto doplňují milice, jejíž vojáci mají základní výcvik splněn, jsou starší a zkušenější a po náležitém docvičení schopni nasazení v zahraniční společně s jejich profesionálními kolegy. Je ovšem potřeba zmínit, že služba v zahraniční misi je dobrovolná, a proto musí být vojáci dostatečně motivováni po finanční i kariérní stránce.

Otázka financování ozbrojených sil je dalším problémem či limitem, který rakouské ozbrojené síly dlouhodobě provází. V roce 2010 vydalo Rakousko na obranu 0,86 % HDP, což činilo asi 2,4 miliardy euro, v budoucnu má částka dokonce klesnout pod hranici 2 miliard euro. Přepočítáno na HDP se jedná o jeden z nejmenších rozpočtů na obranu ve srovnání s jinými evropskými státy.¹²¹

Aktuálně zasáhla Rakousko debata ohledně zrušení základní vojenské služby a přechod na profesionální armádu. Zastáncem profesionalizace byla SPÖ, naopak koaliční ÖVP se postavila za základní službu. Hlavním propagátorem profesionalizace byl ministr obrany Norbert Darabos. Po nezávazném referendu (Volksbefragung), které proběhlo 20. ledna 2013, rakouští občané potvrdili převahou zhruba 60% zachování základní vojenské služby. Ačkoli se jeho výsledky vláda nemusí řídit, dala najevo, že tak učiní. Jedním z hlavních motivů nebyla ani tak základní vojenská služba jako taková, ale zachování civilní služby, na kterou je vázáno mnoho odvětví. Avšak i přes její zachování je nutná restrukturalizace rakouských ozbrojených sil, zvláště kvůli stále nízkým výdajům na obranu.

¹²¹ „Defence Data Portal“, European Defence Agency, <http://eda.europa.eu/info-hub/defence-data-portal/Austria/year/2010> (staženo 13. května 2013).

Summary

Austrian foreign and security policies have always been strongly connected with the status of permanent neutrality, even today there is no doubt about Austria being neutral. However, the recent development, especially in last 20 years changed the perception of Austria's neutrality. Old threats seized to be imminent on the other hand new ones emerged. All that resulted into new shape of Austria's security strategy which finds inspiration in previous strategies *Austrian Security Strategy 2001 and 2011*, though they might seem different, but they've actually lot in common, such as fight against terrorism, organized crime, illegal immigration, fallen states, local conflicts, epidemic and so on.

Defence and security policy of Austria can be nowadays described as "preventive", "global" and "integrated". Integrated and global means cooperation with important world security actors, such as *United Nations, Organisation for Security and Co-operation in Europe, European Union and Partnership for Peace/NATO*. Preventive security encompasses active part on world crisis management, represented by foreign military, humanitarian and police operations, which is a confirmation of Austrian active attitude to world security. Austrian army (Bundesheer) participates in missions in the Middle East, Balkans, Africa or in Asia under the command of UN, NATO and EU.

Austria is still a neutral country, but current neutrality is connected only in a sense of being a member of any military pact. On contrary Austria is an ordinary member of cooperative and collective security organizations. In the 90's there were some voices to join the NATO, but major part of society and Social Democratic Party (SPÖ) were against this proposal, which was mostly represented by Austrian People Party (ÖVP).

Austria is also limited not by being loyal to its neutrality but simply because it is not a large country and has limited resources, military and human potential.

Použitá literatura

Primární zdroje

„Bundesheer-Reform 2010“, Österreichs Bundesheer,
http://www.bmlv.gv.at/facts/bh_2010/index.shtml (staženo 13. června 2012).

„Bundes-Verfassungsgesetz (B-VG)“,
<http://www.verfassungen.de/at/verfassungheute.htm> (staženo 19. 3. 2013).

„Bundesverfassungsgesetz vom 26. Oktober 1955 über die Neutralität“, Österreichs
Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich (ročník 1955, 4. listopadu 1955)
http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/1955_211_0/1955_211_0.pdf (9. 4.
2013).

„Charta OSN a Statut mezinárodního soudního dvora“,
[http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-
statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf](http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf) (staženo 10. 5. 2013).

„Österreichische Sicherheitsstrategie 2001“, Bundeskanzleramt Österreich,
http://www.bka.gv.at/2004/4/4/doktrin_d.pdf (staženo 15. 6. 2012).

„Österreichische Sicherheitsstrategie 2011“, Bundeskanzleramt Österreich,
<http://www.bka.gv.at/site/3503/default.aspx> (staženo 15. 6. 2012).

„Petersberg Declaration“, Western European Union,
<http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf> (staženo 19. 3. 2013).

„Security Council Resolution 1244 (1999)“, *Security Council Resolutions 1999*,
<http://www.un.org/docs/scres/1999/sc99.htm> (staženo 17. 4. 2013).

„Staatsvertrag, Bundeskanzleramt/Rechtsinformationssystem“,
[http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesn
ummer=10000265](http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000265) (staženo 4. 5. 2013).

„Regierungsprogramm 2008-2013“, Sicherheitspolitik-Landesverteidigung,
<http://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=32965> (staženo 19. 3. 2013).

„Úřední věstník Evropské unie“, EUR-Lex, Smlouva o ústavě pro Evropu, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:310:0011:0040:CS:PDF>
(staženo 19. 3. 2013).

Sekundární literatura

Knihy

Alan Collins, *Contemporary Security Studies, Introduction: states as central actors*
(New York:: Oxford University Press, 2007).

Petr Drulák a kol., *Jak zkoumat politiku* (Praha: Portál, 2008)

Karel Durman, *Útěk od praporů: Kreml a krize impéria 1964-1991* (Praha:
Karolinum 1998).

Klaus Emmerich, *Unterwegs zum Frieden* (Wien, Carl Überreuter Verlag, 2005).

Thomas Fischer, *Neutral Power in the CSCE* (Wien: Nomos Verlagsgesellschaft,
2009).

Heinz Gärtner, *Österreich und die OSZE*, <http://www.core-hamburg.de/documents/jahrbuch/00/Gärtner.pdf> (staženo 10. května 2013).

Günter Hauser, *Österreich dauernd neutral* (Wien: Braumüller, 2002).

Hanspeter Neuhold, *Österreichische Sicherheitspolitik zwischen Alleingang und
Integration* (Wien: Institutes für Völkerrecht und Internationale Beziehung der
Universität Wien, 1998).

Oliver Rathkolb, *Die Paradoxe Republik: Österreich 1945 bis 2005* (Wien, 2005)

Wilhelm Sandrisser, *Zur österreichischen NATO – Diskussion: Positionen, Ursachen, Herausforderungen für die Politik* (Wien, Institut für strategische Forschungen Landesverteidigungsakademie, 1998).

Erwin, A. Schmidl, *Going International* (Graz: Vehling Verlag GmbH., 2006)

Özlem Yangin.: *Europäisierung der österreichischen Sicherheitspolitik*, (München: GRIN Verlag, 2010)

Absolventské práce

Nicole Alecu de Fleurs, „National adaptation to the Common and Security Policy (CFSP) of the EU? The effects of the CFSP on the foreign policy of Ireland and Austria“ (disertační práce, Universität Wien, 2007).

Arno Hickl, „Der Einfluss der neuen europäischen Sicherheitsarchitektur auf die österreichische Sicherheits- und Verteidigungspolitik“ (diplomová práce, Universität Wien, 2006).

Katarína Vrablová, „Vývoj rakouské neutrality z pohledu účasti Rakouska na SZBP a aktivitách NATO“ (bakalářská práce, MUNI 2008).

Kapitoly z knih

Paul Luif, „The Changing Role of the Non-Allied Countries in the European Union’s Common Foreign and Security Policy“, in *Österreich in der Europäischen Union* (Wien: Böhlau Verlag, 2003).

Heinrich Schneider, „Österreich als Mitglied der Europäischen Union: Sicherheitspolitik zwischen Neutralität und Allianzbeitritt“, in *Österreich in der Europäischen Union* (Wien: Böhlau Verlag 2003).

Ostatní

„About UNFICYP“, UNFICYP United Nations Peacekeeping Force in Cyprus http://www.unficyp.org/nqcontent.cfm?a_id=778&tt=graphic&lang=11 (staženo 6. 5. 2013).

„Auslandseinsätze des Bundesheeres/ Zahlen, Daten, Fakten“, Österreichs Bundesheer <http://minurso.unmissions.org/Default.aspx?tabid=9531&language=en-US> (staženo 6. 5. 2013).

„Bomben für Menschenrechte?“, *Der Standard*, 10. 4. 1999, 38.

„Bundesheer im Libanon“, Österreichs Bundesheer, <http://www.bmlv.gv.at/ausle/unifil/index.shtml> (staženo 6. 5. 2013).

„Defence Data Portal“, European Defence Agency, <http://eda.europa.eu/info-hub/defence-data-portal/Austria/year/2010> (staženo 13. května 2013).

„EUFOR Althea“, Österreichs Bundesheer, <http://www.bundesheer.at/truppendienst/ausgaben/artikel.php?id=409> (staženo 18. 3. 2013).

„European Union Police Mission in Bosnia and Herzegovina“, <http://www.eupm.org/> (staženo 18. 3. 2013).

„Facts and Figures“, UNIKOM, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unikom/index.html> (staženo 6. 5. 2013).

„Headline Goal 2010“,

<http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/2010%20Headline%20Goal.pdf> (staženo 19. 3. 2013).

„History of WEU“, Western European Union, <http://www.weu.int/> (staženo 16. 10. 2012).

„Klima bekräftigt sein Verständnis für NATO“, *Der Standard*, 22. 4. 1999, 8.

„Koalition in Handschellen“, *Der Standard*, 16. 3. 1999, 5.

„Obsah Společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie“, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky,
http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/vnejsi_vztahy_eu/spolecna_zahranicni_a_bezpecnostni/obsah_spolecne_zahranicni_a_bezpecnostni.html
(staženo 24. 1. 2013).

„OSCE REACT programme sets new standards in deploying field missions“, OSCE
<http://www.osce.org/eea/53422> (staženo 10. 5. 2013).

„Sicherheitspolitik“, Österreichs Bundesheer,
<http://www.bmlv.gv.at/menu/sipol.shtml> (staženo 23. 4. 2013).

„SZBP-principy fungování“, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky,
http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/vnejsi_vztahy_eu/spolecna_zahranicni_a_bezpecnostni/spolecna_zahranicni_a_bezpecnostni_1.html (staženo 24. 1. 2013).

„The Battlegroups and the EU Civilian and Military Cell“, European Union Factsheet, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Battlegroups.pdf> (staženo 19. 3. 2013).

„The European Rapid Reaction Force“, The Guardian

<http://www.guardian.co.uk/world/2001/apr/11/qanda.derekbrown> (staženo 19. 3. 2013).

„UNIFIL“, United Nations Interim Force in Lebanon,

<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unifil/index.shtml> (staženo 6. 5. 2013).

Seznam příloh

- 1. Neutralitätsgesetz**
- 2. Seznam aktuálních misí Bundesheeru**

Přílohy

1. Neutralitätsgesetz

BUNDESGESETZBLATT

FÜR DIE REPUBLIK ÖSTERREICH

Jahrgang 1955

Ausgegeben am 4. November 1955¹²²

Bundesverfassungsgesetz vom 26. Oktober 1955 über die Neutralität Österreichs.

Der Nationalrat hat beschlossen:

Artikel I.

(1) Zum Zwecke der dauernden Behauptung seiner Unabhängigkeit nach außen und zum Zwecke der Unverletzlichkeit seines Gebietes erklärt Österreich aus freien Stücken seine immerwährende Neutralität. Österreich wird diese mit allen ihm zu Gebote stehenden Mitteln aufrechterhalten und verteidigen.

(2) Österreich wird zur Sicherung dieser Zwecke in aller Zukunft keinen militärischen Bündnissen beitreten und die Errichtung militärischer Stützpunkte fremder Staaten auf seinem Gebiete nicht zulassen.

Artikel II.

Mit der Vollziehung dieses Bundesverfassungsgesetzes ist die Bundesregierung betraut.

Körner Raab Schärf Helmer Kapfer Drimmel Maisel Kamitz Thoma Illig
Waldbrunner Figl

¹²² „Bundesverfassungsgesetz vom 26. Oktober 1955 über die Neutralität“, Österreichs Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich (ročník 1955, 4. listopadu 1955)
http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/1955_211_0/1955_211_0.pdf (9. 4. 2013).

2. Seznam aktuálních misí Bundesheeru¹²³

Alle Missionen			
Einsatzgebiet	Hauptquartier	Soldaten im Einsatz	Aufgabe
Bosnien und Herzegowina EUFOR-ALTHEA, European Force Operation Althea	Sarajevo	330	Die Stabilisierung der militärischen Aspekte des Friedensabkommens von Paris und die permanente militärische Präsenz, um eine neuerliche Gefährdung des Friedens zu verhindern.
Kosovo KFOR, Kosovo International Security Force	Pristina	357	Aufrechterhaltung der Sicherheit im Kosovo auf Basis der UN-Resolution 1244 (1999), u.a. durch Überwachungs- und Sicherungsaufgaben.
Golanhöhen UNDOF, United Nations Disengagement Observer Force	Camp Faouar	381	Beobachtung und Überwachung der Truppentrennungszone auf Basis der UN-Resolution 350 (1974).
Libanon UNIFIL, United Nations Interim Forces in Lebanon	Naqura	161	Gewährleistung der Sicherheit der Bevölkerung. Der Einsatz im Libanon basiert auf den UN-Resolutionen 425 (1978), 426 (1978) und 1701 (2006).
Kosovo AUTCON/DEU ORFBn, Operational Reserve Force Kosovo	Kosovo	4	
Afghanistan AUSTAFF/ISAF, International Security Assistance Force	Kabul	6	Unterstützung der afghanischen Übergangsverwaltung bei der Aufrechterhaltung der Sicherheit in Kabul und dessen umliegenden Gebieten.
Demokratische Republik Kongo EUSEC, European Union mission to	Kinshasa	1	Beratung und Unterstützung für die Reform des Sicherheitssektors in der Demokratischen Republik Kongo (DR CONGO).

¹²³ „Auslandseinsätze des Bundesheeres/ Zahlen, Daten, Fakten“, Österreichs Bundesheer
<http://minurso.unmissions.org/Default.aspx?tabid=9531&language=en-US> (staženo 6. 5. 2013).

provide advice and assistance for Security sector reform			
Westsahara MINURSO, Mision de las Naciones Unidas para el Referendum en el Sahara Occidental	Laayoune	2	Überwachung des Waffenstillstandsabkommens, etc. auf Basis der UN-Resolutionen 690 (1991) u. 1359 (2001).
Mali EUTM, European Union Training Mission Mali)	Bamako	8	Multinationale Ausbildungsmission der Europäischen Union.
Kroatien RACVIAC, Regional Arms Control Verification and Implementation Assistance Centre	Zagreb	1	RACVIAC steht für Dialog und Zusammenarbeit. Im Oktober 2000 wurde das ursprünglich deutsch-kroatische Abrüstungsuntersuchungszentrum RACVIAC gegründet. Mittlerweile stehen 21 Nationen dahinter. Es gilt als eines der wichtigsten Projekte des Stabilitätspaktes und ist Bestandteil des Arbeitstisches III "Sicherheitsfragen".
Zypern UNFICYP, United Nations Peace-keeping Force in Cyprus	Nicosia	4	Verhindern des Wiederaufflammens von Kampfhandlungen zwischen den Volksgruppen durch Präsenz innerhalb der Bufferzone auf Basis der UN-Resolution 186 (1964).
Westafrika UNOWA, United Nations Office in West Africa	Dakar	1	UNOWA hat die Aufgabe Maßnahmen der UN in den Bereichen Frieden und Sicherheit im Westafrikanischen Raum im Allgemeinen umzusetzen. Koordination und Informationstausch zwischen UN-Missionen. Unterstützung des SG/UN bei Friedensbemühungen. Unterstützung der Cammeroon Nigeria Mixed Commission. Mithilfe der Erarbeitung von Strategien gegen Jugendarbeitslosigkeit und

			Proliferation von leichten Waffen.
Naher Osten UNTSO, United Nations Truce Supervision Organisation	Government House Jerusalem	5	Friedenserhaltung auf Basis der UN-Resolutionen 48 (1948), 50 (1948) u. 73 (1949).
Georgien EUMM, European Union Monitoring Mission	Tiflis	5	Seit Oktober 2008 entsendet die EU nach Beschluss der EU-Außenminister vom 15. September 2008 eine Beobachtermission nach Georgien. Aufgabe der Mission ist es, die Einhaltung des Waffenstillstands zwischen Georgien und Russland zu überwachen.